

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ
ИНСТИТУТ
ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

**ՊԱՐՈՒՅՐ
ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ
ՏՊԱԳԻՐ ԱԳԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ**

— • —

**БИБЛИОГРАФИЯ
ПЕЧАТНЫХ РАБОТ
ПАРУЙРА
МУРАДЯНА**

ԵՐԵՎԱՆ

ЕРЕВАН

2003

Անհերքելի է բոլոր ժողովուրդների մարդկային գոյության կամ կուլտուրական կյանքի միասնությունը, որին չի կարող քակել ո՛չ ժամանակը, ո՛չ տարածությունը: Եվ աշխարհիս ամենամեծ այդ կոթողի ստեղծագործական պայմանների մեջ թափանցելն է, որ կազմում է նպատակը գիտական ստեղծագործության, որի համար աշխարհահռչակ գեղարվեստական երկերն անգամ սոսկ շտեմարաններ են շինարարական նյութերի:

Նիկողայոս ՄԱՌ

W

1905 - 1980

НАЦИОНАЛЬНАЯ АКАДЕМИЯ НАУК
РЕСПУБЛИКИ АРМЕНИЯ

ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

БИБЛИОГРАФИЯ
ПЕЧАТНЫХ РАБОТ
П.М.МУРАДЯНА

Ереван - 2003

016
Պ-36

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ՊԱՐՈՒՅՐ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ
ՏՊԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1578

Երևան - 2003

Տպագրվում է ՀՀ ԳԱԱ Արևելագիտության ինստիտուտի
գիտական խորհրդի որոշմամբ

ՀՏԴ 01:941(479.25)
ԳՄԴ 91.9:63+63.3(2Հ)
Պ 367

Կազմեց՝ Կարեն ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

Պ 367 Պարույր Մուրադյանի տպագիր աշխատությունների
մատենագիտություն։- Եր.։ «Չանգակ-97», 2003.- 64 էջ։

Մատենագիտությունն ամփոփում է 1960-2002 թվականների հրատարակությունները՝ աննշան բացթողումներով։ Խորագրերի բովանդակությունը լիրաժմեր դարձնելու համար առանձին դեպքերում տրվում են [] մեջ առնված բացատրություն-լրացումներ։

Библиография содержит публикации 1960-2002 годов, с незначительными пропусками. Для большей ясности к отдельным названиям работ приложения взяты в квадратные скобки дополнения.

Պ 4406000000 2003 թ.
0003(01)-2003

ԳՄԴ 91.9:63+63.3(2Հ)

ISBN 99930-2-596-8

© Մուրադյան Պ.Մ., 2003 թ.

ՊԱՐՈՒՅՐ ՄԱՄԲՐԵՒ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

Պատմական գիտությունների դոկտոր, Մեսրոպ Մաշտոցի մրցանակի դափնեկիր, պրոֆ. Պ.Մ.Մուրադյանը պատմա-բանասիրական լայն ընդգրկում ունեցող միջնադարագետ – պատմաբան է: Նրա գիտական հետաքրքրությունների և հետազոտությունների շրջանակը պայմանավորված է աղբյուրագիտական և պատմա-բանասիրական բացառիկ պատրաստությամբ: Համալսարանական կրթությամբ իրանագետ լինելով, Պ.Մ.Մուրադյանը ասպիրանտական ուսումնառությունն անցել է վրացագիտություն մասնագիտությամբ՝ ակադ. Կ.Ս.Կենկելիձեի ղեկավարությամբ, իսկ հայագիտությամբ, մասնավորապես աղբյուրագիտությամբ ու ձեռագրագիտությամբ պարապել է ակադ. Լ.Ս.Խաչիկյանի վերադիտությամբ:

Միջնադարյան Հայաստանի պատմական, տնտեսական, մշակութային ու էթնիկական բազմադիմի զարգացումները իր դարավոր հարևանների՝ վրացիների, պարսիկների, բյուզանդացիների, ադվանների հետ հայ ժողովրդի ունեցած շփումների հաշվառմամբ ի ցույց հանելու և լուսաբանելու համար հայագիտությունը ամենից առաջ կարիք ունի ճշգրտված սկզբնաղբյուրների, նրանց սպառիչ մեկնաբանության: Հայոց պատմագիտության բնագավառում Պ.Մ.Մուրադյանը առաջիններից էր, որ ձեռնամուխ եղավ Ագաթանգեղոսի և Ղազար Փարպեցու «Պատմությունների» հնագույն պատառիկների բացահայտմանն ու վերծանությանը: Բնագրագիտական հանգամանալի քննության ճանապարհով նա սահմանեց հիշյալ պատմիչների նրկերում հետագա ընդմիջարկությունների ներկայությունը: Միաժամանակ Պ.Մ.Մուրադյանը կազ-

մնց Ագաթանգեղոսի նրկի հայերեն կամ հունարեն բնագրերից կատարված հին վրացական խմբագրությունների գիտա-քննական բնագրեր, դրանք օժտելով հայերեն թարգմանությամբ ու պահանջ-վող ուսումնասիրությամբ:

Հայագիտական հետազոտությունների աղբյուրագիտական հիմունքների նշանակալի ընդլայնմանն են ծառայում Պ.Մ.Մուրադյանի աշխատասիրությամբ կազմված «Սուրբ Շուշանիկի վկայաբանության» քննական բնագրերը՝ աղբյուրագիտական ընդարձակ ուսումնասիրությամբ, ինչպես նաև վրացերենով պահպանված նրկու հուշարձանի՝ «Դավթի և Տիրիճանի վկայաբանության» և «Կողացի ինը մանկանց վկայաբանության» հայերեն թարգմանությունը՝ ներածական քննությամբ: Այս շարքին է պատկանում վրաց անանուն «Ժամանակագրության» Պ.Մ.Մուրադյանի հայերեն հրատարակությունը: Բնագրական սրբագրություններից գատ, աշխատասիրողը հիշյալ հրատարակություններն օժտել է Հայաստանի ու Վրաստանի պատմության համար այդ հուշարձանների նշանակությունը ներկայացնող լուսաբանություններով: Նրանցում, ինչպես նաև «Մայաթ-Նովան ըստ վրացական աղբյուրների» և «Հայ-վրացական մատենագրական հարաբերությունները XVIII դարում» մենագրություններում հեղինակը ի հայտ է բերել ու մեկնաբանել հայոց ու վրաց ճակատագրերի ընդհանրության, նրանց մշակութային մերձության բազում նոր իրողություններ: Այս մարզում Պարույր Մուրադյանը հաջողությամբ շարունակում է գիտական կովկասագիտության հիմնադիր ակադ. Նիկողայոս Մառի լավագույն ավանդույթները:

Նշանակալի է Պ.Մուրադյանի վաստակը հայոց միջնադարյան մշակույթի և ճարտարապետության պատմության ուսումնասիրման մարզում: Օձունի, Մաստարայի, Կարմրավարի, Եղվարդի, Ավանի և Չվարի նրա վերծանած VII դարի արձանագրությունները ոչ միայն այդ եզակի հուշարձանների կառուցման ժամանակագրությունն են ճշտում, այլ նաև նրանք կառուցող ճարտարապետների անուններ բացահայտում, հարկադրելով վերանայել պաշտամունքային կառույցների տիպերի մինչև այժմ եղած ավանդական պատկերացումները: Միջնադարյան աղբյուրների այլևայլ տեսակ-

ների համադիր ուսումնասիրությունը նրան հնարավորություն է տալիս նորովի գնահատել հայ-քաղկեդոնականների էթնոմշակութային պատմությունը՝ այն դիտարկելով տեղի հայկական և արևելաքրիստոնեական մշակութային-դավանական համապատկերում: Նյութական և հոգևոր հուշարձանները հավաստի թվագրության ենթարկելու ձգտումը Պ.Մ.Մուրադյանին բերել է հայկական աղբյուրներում գործածվող ժամանակագրական համակարգերի և միջնադարյան դպրության երկերի դասդասման եղանակների հետազոտության, ինչպես նաև Կովկասյան մշակութային աշխարհում երևացող նոր իրողությունների բնութագրմանը:

Հատկապես հիշատակելի է Պ.Մ.Մուրադյանի «Armeno-Georgica» վերտառությունը կրող մենագրությունների շարքը: Հինգ հատորյակի երեք գիրքը նվիրված են Հայաստանի վրացերեն արձանագրությունների և Վրաստանի հայերեն վիմագրերի հետազոտությանը: Վիմագիր հուշարձանները, հայտնի է, իբրև սկզբնաղբյուր մի շարք առանձնահատկություններ ունեն, մասնավորապես՝ փաստական են, հավաստի, հազվագյուտ, որոնք վկայություններին բացառիկ արժեք հաղորդելուց գատ՝ մեկնաբանության ու աղբյուրագիտական ուսումնասիրության ոչ քիչ դժվարություններ են հարուցում:

Զբավարարվելով ուղղակի վկայությունների արձանագրմամբ, վիմագրերի հետազոտողը բնագրի բազմակողմ քննությամբ ձեռք է բերում հաղորդվող տեղեկության լիագատար հայտածում: Պ.Մ.Մուրադյանը հաջողությամբ է լուծում այդ խնդիրը՝ մշակելով վերձանության ու քննության իր հանգամանալի եղանակը: Վերջինս իր մեջ ներառում է վիմագիր նյութի վերլուծություն մի քանի կտրվածքով՝ աղբյուրագիտական, ազգաբանական, քաղաքական ու սոցիալական պատմության, բանասիրության, արվեստաբանական ու մշակութային պատմության: Գիտնականի արձանագրած առավել շոշափելի արդյունքները վերաբերում են այն խնդիրներին, որոնց լուծումը պայմանավորված է բոլոր կարգի աղբյուրների համադրական վերլուծությամբ:

Պարույր Մուրադյանի վիմագրագիտական աշխատանքների եզրահանգումների հիմնավորությունը արդյունք է այն իրողության, որ ըստ մեծի մասի նա միաժամանակ վիմագիր նյութի թե՛

ուսումնասիրողն է և թե՛ն հրատարակողը: Վրաստանում առկա հայերեն արձանագրությունների համար հատկանշական է երկլեզվայնությունը, իսկ ոչ հազվադեպ նաև՝ վիմագրական տարբեր ավանդույթների բանաձևայնության համադրումը: Մեծ փորձն ու լեզուների հիմնավոր իմացությունը նրան հնարավորություն են տալիս վիմագրում նկատել խոսակցկան լեզվի ազդեցության, ինչպես նաև հնաբանության դրսևորումները: Այդ կարգի դիտարկումները առանձնակի կարևորություն ունեն վրաստանում հայկական բնակավայրերի գոյացման պատմությունն ուսումնասիրելիս:

Պ.Մուրադյանը երբեք աչքաթող չի անում հայ-վրացական շփումների սերտությունը, տեղական ու հայկական էթնիկական տարրի բերած իրողությունների ձևերն ու հաջորդականությունը: Վրաստանի միջնադարյան քաղաքների սոցիալ-քաղաքական, էթնիկական, մշակութային ու դավանական պատկերի հստակման համար գիտնականը քննության է առնում հայերեն, վրացերեն, պարսկերեն, ռուսերեն և այլ լեզուներով եղած բոլոր աղբյուրները: Ընդ սմին՝ պատմական, աշխարհագրական և էթնիկական միջավայրը Պ.Մուրադյանի հետազոտություններում սոսկ նկարագրական նպատակ չի հետապնդում. այն անցյալի վերակերտվող պատկերի կարևոր պայման է:

Պ.Մ.Մուրադյանի մենագրությունները որոշակի իմաստով կարելի է վրաստանի հայկական բնակավայրերի պատմություն նկատել: Հեղինակը հավաստիորեն բացահայտում է տարբեր դարաշրջաններում վրաստան հաստատվելու հանգամանքները, վերաբնակածների տնտեսական գործունեությունը և իրավացիորեն քննադատում լայն տարածում գտած այն կարծիքը, թե՛ հայերը զբաղվել են գրեթե բացառապես արհեստներով ու առևտրով: Բերվող նյութերը փաստում են վերաբնակած հայոց քաղաքական առողջ կողմնորոշման և կենտրոնական իշխանությունների հետ նրանց ունեցած առնչությունների մասին: Այդ ամենով Պարույր Մուրադյանի աշխատությունները ծանրակշիռ ավանդ են Հայաստանի ու վրաստանի միջնադարյան պատմության մարզում նոր էջ հայ-վրացական բանասիրության մեջ: Մասնավորապես պետք է հիշատակել հայկական և վրացական աղբյուրներում գործածություն

գտած արևելյան ծագման մի շարք տերմինների քննությանը վերաբերող նրա հողվածաշարը (քանդակ/քանդե, քնթոբար, մոքնրի/մոքնրիկ, մոդնի/մուդնի, մնփորնի/մնփորնալ, մնդունն և այլն): Պ.Մ.Մուրադյանին է պատկանում Անիի XI դարի արձանագրության «տանուտրութիւն» տերմինի փաստական նշանակության ճշգրտումը, ինչպես նաև Խորենացու «Պատմության» մեջ հիշատակվող «Տոհաց գաւառի» ճշգրիտ տեղորոշումը:

Պրոֆ. Պարույր Մուրադյանի գիտական գործունեությանը բնութագրական է հետևողականությունն ու լայն ընդգրկումը: Նա պատասխանատվության բարձր զգացումով կազմել ու խմբագրել է «Կովկաս և Բյուզանդիա» տարեգիրքը, որի վեց պրակները պատշաճ ընդունելուն են գտել հայրենական և արտասահմանյան կովկասագետների ու բյուզանդագետների շրջանում, նա հիմնել ու խմբագրել է «Հայագիտական հետազոտություններ», «Հայագիտական մատենադարան» և «Հուշարձան» մատենաշարերը: Պ.Մուրադյանը տասնյակ հայագիտական, կովկասագիտական ու բյուզանդագիտական հրատարակություններ է գրախոսել, պատրաստել ու գիտական շրջանառության մեջ դրել Ն.Մառի, Հ.Օրբելու, Ե.Թաղայշվիլու, Ա.Բալանթարի և այլ գիտնականների գիս. սկան ժառանգության բազում էջեր: Ի վերջո, անհրաժեշտ է նշել, որ Պարույր Մուրադյանը ջանք չի խնայել և չի խնայում երիտասարդ մասնագետներ պատրաստելու, նրանց աշխատությունները խմբագրելու և հրատարակելու համար:

ՀՀ ԳԱԱ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏ

ПАРУЙР МАМБРЕЕВИЧ МУРАДЯН

Доктор исторических наук, лауреат премии Месропа Маштоца, проф. П.М.Мурадян - историк-медиевист широкого профиля. Круг его научных интересов и исследований обусловлен уникальной источниковедческой и историко-филологической подготовкой. Будучи иранистом по университетскому образованию, П.М.Мурадян прошел курс обучения в аспирантуре по грузиноведению и армяно-грузинской филологии под руководством акад. К.С.Кекелидзе, арменистикой же, в частности, источниковедением и кодикологией, занимался под наблюдением акад. Л.С.Хачикяна.

Для выявления и освещения многогранных исторических, экономических, культурных и этнических процессов в средневековой Армении с учетом контактов армянского народа со своими вековыми соседями - грузинами, персами, византийцами, албанами - арменистика нуждается прежде всего в введении в научный оборот адекватно установленных первоисточников, в их исчерпывающей интерпретации. В армянской историографии П.М.Мурадян одним из первых приступил к выявлению, дешифровке и исследованию древнейших рукописных фрагментов Историй Агафангела и Лазаря Парпеци. В результате скрупулезного текстологического анализа П.М.Мурадяном установлены пласты поздних интерполяций в сочинениях названных историографов. Вместе с тем он составил сводно-критический текст древнегрузинских изводов Агафангела, переведенных с армянского оригинала или греческого текста, снабдив свое издание обстоятельным исследованием и новоармянским переводом. Значительному расширению источниковой базы арменоведческих исследований служат

установленный П.М.Мурадяном критический текст “Мученичества св. Шушаник” с пространным текстологическим исследованием и переведенные им с древнегрузинского языка памятники грузинской историографии- анонимного “Хронографа” и двух раннесредневековых агиографических сочинений - “Мученичества Давида и Тиричана” и “Мученичества девяти отроков-колайцев”. Наряду с немалочисленными коррективами к текстам, перу издателя принадлежат исследования, определяющие значение этих памятников для истории Армении и Грузии. В них, как и в монографиях “Саят-Нова по грузинским источникам” и “Армяно-грузинские литературные взаимоотношения в XV111 в.” П.М.Мурадян выявил и интерпретировал множество новых фактов общности судеб армянского и грузинского народов, родства их культур. На этом поприще П.М.Мурадян успешно продолжает лучшие традиции основоположника научного кавказоведения акад. Н.Я.Марра.

Значительны заслуги П.М.Мурадяна в области изучения истории армянской средневековой культуры и архитектуры. Расшифрованные им строительные надписи VIIв. Одзуна, Мастары, Кармра-вора, Егварда, Джвари, Авана и т. д. не только установили новую хронологию возведения этих уникальных архитектурных сооружений, но и выявили неизвестные доселе имена архитекторов-строителей, заставили пересмотреть традиционные представления о развитии архитектурного типа. Комплексное изучение всех видов средневековых источников информации позволило ему по-новому оценить этно-конфессиональную историю армян-халкедонитов, рассмотрев ее в контексте местной армянской и восточнохристианской культурно-вероисповедной обстановки. Стремление к достоверной хронологизации памятников духовной и материальной культуры привели П.М.Мурадяна к исследованию хронологий систем летосчислений по армянским источникам, к определению классификации средневековой книжности, к характеристике новых реалий и идей в кавказском культурном мире.

Особо следует выделить серию монографий П.М.Мурадяна “Армено-Георгика”. Три тома из этой пятитомной серии отведены

исследованию грузинской эпиграфики в Армении и армянской в Грузии.

Эпиграфические памятники, как известно, в качестве первоисточников обладают рядом отличительных черт - конкретностью, достоверностью, уникальностью, которые, придавая ее свидетельствам исключительную ценность, вместе с тем обуславливают сложность интерпретации и источниковедческого исследования. Не удовлетворяясь фиксацией прямых свидетельств, исследователь эпиграфики, прибегая к разностороннему анализу текстов надписей, добивается максимальной полноты сообщаемой информации. П.М.Мурадян успешно решил эту задачу, тщательно разработав свою методику изучения эпиграфики. Она включает анализ эпиграфических памятников с точки зрения целого ряда дисциплин: источниковедения, этнографии, политической и социальной истории, филологии, искусствоведения, истории культуры. Наиболее ощутимые результаты достигнуты исследователем при постановке и разработке проблем, решение которых ставится в зависимость от комплексного анализа всех видов источников.

Обоснованность выводов работ П.М.Мурадяна по эпиграфике базируется, в первую очередь, на том факте, что в большинстве случаев автор является и исследователем, и издателем лапидарных надписей.

Характерная черта армянской эпиграфики Грузии - ее двуязычие, наличие, а иногда и симбиоз двух разных эпиграфических традиций, стереотипов. Большой опыт эпиграфиста, отличное знание языков оригинала дали возможность П.М.Мурадяну подметить в формулярах надписей влияние живой разговорной речи, архаизации, местных грузинских традиций и т.п. Полученные на этой основе данные затем были подвергнуты всестороннему анализу с точки зрения истории образования армянских поселений в Грузии.

При исследовании П.М.Мурадян никогда не упускает из поля зрения интенсивность армяно - грузинских контактов, формы и этапы местных и занесенных армянским населением элементов. С целью восстановления этнического, культурного, конфессионального облика,

социально-политического положения городов средневековой Грузии исследователь анализирует все имеющиеся письменные первоисточники на армянском, грузинском, русском, персидском, европейских языках. Историческая, географическая, этническая среда в исследовании П.М.Мурадяна служит не иллюстративным фоном, а существенным компонентом реконструируемой картины прошлого.

Монография П.М.Мурадяна в определенной степени можно считать историей армянских поселений Грузии. Автор убедительно раскрыл мотивы переселения армянского населения в разные эпохи, выяснил характер хозяйственной деятельности армян, справедливо критикуя широко распространенные взгляды о занятости армян исключительно торговлей и ремесленной деятельностью. Приведенный автором материал свидетельствует о прогрессивной политической ориентации армянского населения, о его связях с центральной властью. Исследования П.М.Мурадяна являются весомым вкладом в разрешение многих проблем средневековой истории Армении и Грузии, открывают новое направление в изучении армяно-грузинской филологии. В частности особо следует отметить серию статей ученого, посвященных исследованию реального содержания средневековых терминов восточного происхождения, встречающихся в армянских и грузинских источниках (“кандак/канде”, “кетоварь”, “мокери/мокерик”, “могни/мугни”, “мепореал/мипореал”, “мегуине” и т.д.). П.М.Мурадяну принадлежит окончательное установление фактического значения термина “танутругон” в армянской надписи XIV в. из Ани, как и локализация “Области Туhk”, фиксируемой в Истории Хоренаци.

Научная деятельность проф. П.М.Мурадяна характеризуется последовательностью и многогранностью. Создание алфавитов армян, грузин и албанцев и возникновение книжности на местных языках он рассматривает как единый процесс, возникший на основе общности культурной обстановки в крае, как результат христианизации и проявление одинаковой направленности политических и этнокультурных интересов. Не идентифицируя албанский язык с древнеудинским, имеющиеся попытки дешифровки албанских lapидарных текстов П.М.Мурадян считает малоперспективными, но

вместе с тем он убежден, что албанский в самом деле был языком богослужения и книжности. Эти и другие вопросы исконной албанистики рассматриваются в составленном им сборнике “К освещению проблем истории и культуры Кавказской Албании и Восточных провинций Армении”, а также в монографии “История - память поколений”.

С чувством вольшой ответственности П.М.Мурадян составлял и редактировал ежегодник “Кавказ и Византия”, шесть выпусков которого нашли широкое признание среди кавказоведов и византинистов у нас и за рубежом. Он является создателем и ответственным редактором серий “Арменоведческие исследования”, “Библиотека арменистики” и “hУшардзан” (“Памятник”). Им рецензированы десятки арменоведческих, кавказоведческих и византиноведческих изданий, выявлены и подготовлены к печати многие страницы научного наследия Н.Я.Марра, И.А.Орбели, Е.С.Такайшвили, А.Калангара и других ученых. Следует, наконец, отметить, что П.М.Мурадян прилагал и продолжает прилагать много усилий в подготовке молодых кадров, в редактировании и издании их трудов.

ИНСТИТУТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ НАН АРМЕНИИ

Կյանքի ու գիտական գործունեության համառոտ ժամանակացույց

- 1933 մարտի 25-ին ծնվել է Ջավախքի Ղաղո (հայ. Փապար) գյուղում: Որդին է Մամբրե Մերոքի Մուրադյան (արհեստագործ) և Արփենիկ Սարգսի Համբարձումյան - Մուրադյան (տնտեսուհի) ամուլի, թոռնորդին իր գերդաստանական հեղինակությունը կանաչ արտը հնձել տալով հավաստած Քոչոյենց Մաթոս աղայի:
- 1952 ավարտել է Ազավրենթի միջնակարգ (11-ամյա) դպրոցը, քննությունները հանձնել Ալաստանի ուսուցչական հանձնաժողովին:
- 1952/3 կարճ ժամանակ գրադարանավար է աշխատել կիսով թուրքախոս (այն տարիներին) կաթողիկե դավանության Տուրքխ գյուղում:
- 1953- սովորել և ավարտել է Երևանի պետական համալսարանի
1958 բանասիրական ֆակուլտետի արևելյան (պարսկական) բաժինը: Եղել է պրոֆ. Հր. Աճառյանի անվան թոշակառու:
- 1958/9 աշխատել է Մաշտոցի անվան Մատենադարանում՝ մատենազետ-գրադարանավարի պաշտոնով: Պրոֆ. Ս. Երեմյանի հորդորով և պրոֆ. Լ. Խաչիկյանի քաջալերմամբ սկսել է պարապել վրացագիտությամբ:
- 1960- սովորել է Հայաստանի ԳԱ ասպիրանտուրայում՝ ուսումնա-
1962 թությունն անցկացնելով Թբիլիսիի պետական համալսարանում՝ վրաց հին գրականության ամբիոնի վարիչ պրոֆ. Կորենիկ Կենկելիձեի ղեկավարությամբ, մասնակցել է պրոֆ. Ա. Շանիձեի հին վրացերեն լեզվի և պրոֆ. Ս. Ղաուխչիշվիլու հին հունարենի դասընթացներին:
- 1963 մայիսին պաշտպանել է թեկնածուական դիսերտացիա՝ «Հայ-վրացական մատենագրական փոխհարաբերությունները XVIII դարում» թեմայով և ստացել բանասիրական գիտությունների թեկնածուի գիտական աստիճան:

- 1963- սկզբում կրտսեր, ապա ավագ գիտաշխատող է եղել
1970 Մ.Աբելյանի անվան Գրականության ինստիտուտի հին գրականության բաժնում (բաժնի վարիչ՝ պրոֆ. Խ. Սարգսյան):
- 1970 դոգենտի պաշտոնով աշխատանքի է հրավիրվել Երևանի պետական համալսարանի (ռեկտոր՝ պրոֆ. Մ. Ներսիսյան) հնագիտության և ազգագրության ամբիոն, վարել աղբյուրագիտական հատուկ դասընթացներ:
- 1976 համատեղել, ապա և պրոֆ. Գ. Սարգսյանի հրավերով տեղափոխվել է ԳԱ Արևելագիտության ինստիտուտ՝ կազմավորելու և վարելու Կովկասագիտության և բյուզանդագիտության բաժինը (այժմ՝ Քրիստոնյա Արևելքի բաժին):
- 1986 պաշտպանել է դոկտորական դիսերտացիա («Վրաստանի հայերեն արձանագրությունները. Քարթլի և Կախեթ») և ստացել պատմական գիտությունների դոկտորի գիտական աստիճան:
- 1989 դարձել է Մեսրոպ Մաշտոցի մրցանակի դափնեկիր, ստացել պրոֆեսորի կոչում:
- 1991/2 աշնանային կիսամյակում Կովկասագիտության դասընթաց կարդալու համար պրոֆ. Զ. Հաննիկի կողմից հրավիրվել է Տրիբի համալսարան (Գերմանիա):
- 1996 թողել է բաժնի վարչի պաշտոնը և ցայսօր աշխատում է նույն ինստիտուտում իբրև գլխավոր մասնագետ:
- 2002/3 համատեղությամբ աղբյուրագիտություն է ավանդում «Հր. Աճառյան» համալսարանի արևելագիտության բաժնում:
- 1963- նղել է մի շարք գիտական, գիտամեթոդական ու խմբագրա-
2003 կան խորհուրդների անդամ: Չեկուցումներով մասնակցել է բազում հայագիտական, կովկասագիտական և արևելագիտական միջազգային գիտաժողովների, սիմպոզիումների ու կոնգրեսների:

Տպագիր աշխատությունների
ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1960թ.

1. Մի էջ հայ-վրացական բառարանագրությունից, ԲՄ, 1960, No 5, էջ 325-331:
Страница из армяно-грузинской лексикографии. Резюме на русск. яз.

1962թ.

- 1578
2. «Պատմություն Պղնձե քաղաքի» գրույցի հայկական և վրացական պատումների ու նրանց փոխարարքերության շուրջ, ԲՄ, 1962, No 6, էջ 249-262:
Об армянских и грузинских версиях “Сказания о Медном граде” и их взаимоотношениях. Резюме на русск. и франц. яз.
 3. Сказание “Беседа девушки и юноши”, его версии и вопросы происхождения. - “Десятая научная конференция аспирантов и молодых научных работников”. Тбилисский гос. университет, Тбилиси, 1962, стр. 87-89.
«Հարցմունք մանկան ընդ աղջկան» գրույցը, նրա տարբերակներն ու ծագման հարցերը:
 4. Григор Нарекаци в грузинской литературе XVIII века, “Известия АН Арм. ССР”, 1962, No. 8, стр. 85-91.
Գրիգոր Նարեկացին XVIII դարի վրաց գրականության մեջ:
 5. Գայոս Ռեկտորը և հայոց մշակույթը, «Կամուրջ» (ալմանախ), Թբիլիսի, 1962, էջ 438-442:
Ректор Гай и армянская культура.

1963թ.

6. Երբ բացակայում է տարրական բարեխղճությունը [Սայաթ-Նովային վերաբերող «նոր նյութերի» առթիվ], Հեղինակակից՝ Բ.Հովակիմյան, «Տեղեկագիր», 1963. No 9, էջ 97-102:
Когда отсутствует элементарная добросовестность [по поводу “нововыявленных” материалов о Саят-Нове].
7. Վրաց սայաթնովագիտության պատմությունից, «Տեղեկագիր», 1963. No 10, էջ 76-88:
Из истории грузинской саятновистики.
8. Լևոն Մելիքսեր-Բեկ, «Տեղեկագիր», 1963. No 11, էջ 102-104:
Леон Меликсет-Бек (некролог).
9. Սայաթ-Նովայի ստեղծագործության դերը վրաց գրականության մեջ, ՊԲՀ, 1963, No 3, էջ 91-98:
Роль творчества Саят-Новы в грузинской литературе. Резюме на русск. яз.
10. Սայաթ-Նովան ըստ վրացական աղբյուրների (բանասիրական արատումներ և նյութեր), Երևան, 1963, 120 էջ:
Саят-Нова по грузинским источникам (филологические заметки и материалы). Резюме на русск. яз.
11. Սայաթ-Նովա. Խաղեր (նմանահանություն): Հրատարակության պատրաստեցին՝ Բ.Չուրասոյան և Պ.Մուրադյան, Երևան, 1963, 142 էջ:
Саят-Нова, Песни (факсимильное издание).
12. Армяно-грузинские литературные взаимоотношения в XVIII веке. Автореферат канд. диссертации. Тбилиси, 1963, 28 стр.
Հայ-վրացական մատենագրական փոխհարաբերությունները XVIII դարում: Թեկն. դիւ. սնդմագիր:
13. *Գրախոս*. Արմենուիի Սրապյան, Կոստանդին Երզնկացի (Երևան, 1958), «Տեղեկագիր», 1963. No 4, էջ 91-93:
Рец. на кн.Арменуи Срапян, Константин Ерзынкаци.

1964թ.

14. Հայ-վրացական գրական-մշակութային փոխհարաբերությունների պատմությունից (սկզբից մինչև Ս.Գրոց թարգմանությունը), «Տեղեկագիր», 1964, No 10, էջ 55-68:
Из истории армяно-грузинских культурно-литературных взаимоотношений. Резюме на русск. яз.
15. Непубликованная статья Н.Я.Марра об “Аркауне”, “Известия АН Арм. ССР”, 1964, No 12, стр. 49-59.
Ն.Մարրի անտիպ հոդվածը «Արքայունի» մասին: Ամփոփում հայ.
16. *Գրախոս.* Գրիգորիս Ախթամարցի, Աշխատասիրությամբ Մայիս Ավդալբեգյանի, ՊԸՀ, 1964, No 2, էջ 279-285:
Рец. на кн. М.Авдалбегян, Григорис Ахтамарци.

1965թ.

17. Նիկողայոս Մառ (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ), «Սովետական Վրաստան», 1965, No 2, 5 հունվարի:
Н.Я.Марр.
18. Հայագիտության բազմաշխատ նրախտպորը [Ն.Մառ], «Սովետական Հայաստան», 1965, No 3, 6 հունվարի: Տես նաև «Լրաբեր» (ԱՄՆ), No 76, 13 փետրվարի:
[Н.Я.Марр] – великий служитель арменистики.
19. Մեծ հայագետը [Ն.Մարրին վերաբերող ներածական խոսք և հրատարակում], «Երևան», No 5, 8 հունվարի:
Великий арменовед.

1966թ.

20. Վրացերեն արձանագրությունները Հայաստանում, ԼՀԳ, 1966, No 3, էջ 30-48:
Грузинская эпиграфика в Армении. Резюме на русск.яз.

21. Պրոֆ. Լևոն Մելիքսյան-Բեկ (ծննդյան 75-ամյակի առթիվ), «Էջմիածին», 1966, No 7, էջ 55-60:

Проф. Л.М.Меликсет-Бек.

X 22. Армяно-грузинские литературные взаимоотношения в XVIII веке, Ереван, 1966, 223 стр.

Հայ-վրացական մատենագրական փոխհարաբերությունները XVIII դարում:

X 23. Շոթա Ռուսթավելի, «Ընձենավոր», թարգմ. Գ.Ասատուրի, թարգմանության վերանայումը ըստ ճշգրտված բնագրի, խմբագրությունն ու ծանոթագրությունները Պ.Մուրադյանի, Երևան, 1966, 318 էջ:

Шота Руставели, Витязь в барсовой шкуре. Перевод Г.Асатура. Обновление перевода, редакция и примечания П.М.Мурадяна.

24. «Ընձենավոր»-ը հայոց գնահատմամբ (անդ, էջ 264-310, և տալանձին):

“Вепхисткаосани” в оценке армян.

25. Շոթա Ռուսթավելի, «Սովետական Հայաստան» (ամսագիր), 1966, նո.9, էջ 7-9:

Шота Руставели.

26. Հայ-վրացական գրական-մշակութային փոխհարաբերությունների պատմությունից (ս.Գրոց թարգմանությունը), «Էջմիածին», 1966, ԺԱ- ԺԲ, էջ 51-58:

Из истории литературно-культурных взаимоотношений армян и грузин (перевод св. Писания).

1967թ.

27. Комментарий Я.И. Смирнова к поэме Шавтели, ВОН, 1967, No 10, стр. 105-107.

Ծավթելու պոեմի Յա.Ի.Սմիրնովի մեկնաբանությունները:

1968թ.

28. Армянская надпись храма Джвари, ВОН, 1968, No 2, стр. 55-80.
Վրաց Ա.Խաչ նկնդնու հայերեն արձանագրությունը: Անփոփում հայ.
29. Գրիգոր Բակուրյանի «Մահմանի» հունարեն և վրացերեն խմբագրությունների գնահատման հարցի շուրջ, ՊԲՀ, 1968, No 1, էջ 103-118:
К вопросу об оценке греческих и грузинских редакций "Типика" Григория Бакуряна. Резюме на русск.яз.
30. Նշանավոր կովկասագետն ու հայագետը (ակադեմիկոս Սուրեն Երևմյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ), «Սովետական Հայաստան», 1968, No 101, 30 ապրիլի:
Знаменитый кавказовед и арменист (к 60-летию С.Т.Еремяна).
31. Որտե՞ղ է հիմա «նյութով ու գրչությամբ պատվական» ձևագիրը, «Սովետական Հայաստան», 1968, No 171, 24 հուլիսի:
Где теперь находится эта "примечательная по содержанию и письму" рукопись?
32. Մառը և հայ-վրացական բանասիրությունը. - «Մառը և հայագիտության հարցերը», Երևան, 1968, էջ 58-69:
Н.Я.Март – [основоположник] армяно-грузинской филологии.
33. Եվթիմիոս Զիդարենուսի «Πανοπλια δογματικη» նրկի հին վրացերեն թարգմանությունը, «Մառը և հայագիտության հարցերը», էջ 266-305:
Древнегрузинский перевод сочинения Евфимия Зигавина "Πανοπλια δογματικη".
34. Н.Я.Март, Цаты (taθ) палеонтологически [Публикация]. - «Մառը և հայագիտության հարցերը», էջ 195-204:
Ն.Մառ, Ծաթերն ըստ հնէաբանության: [Հրատարակում]

35. К критике текста III послания католикоса Авраама, ВОН, 1968, No. 10, стр. 41-64.

Աբրահամ կաթողիկոսի նրորդ թղթի քննության առթիվ: Ամփոփում հայ.

36. L'inscription arméninne de l'église de Djvari, REArm., Paris, 1968, t. V, pp. 109-139.

Ս.Խաչ նկնդնցու հայերեն արձանագրությունը:

1969թ.

37. К хронологии некоторых событий в Грузии и Армении конца XII века. - "Вестник Матенадарана", 1969, No. 9, стр. 125-135.

XII դարի վերջի Վրաստանի և Հայաստանի որոշ իրադարձությունների ժամանակագրության հարցի շուրջ: Ամփոփում հայ. և ֆրանս.

38. Encore au sujet de l'inscription arméninne de l'église de Djvari, REArm., Paris, 1969, t. VI, pp. 393-411.

1970թ.

39. Լևոն Մելիքսեթ-Բեկ. - «Մեր անվանի դասախոսները», Երևան, 1970, էջ 171-172:

Леон М.Меликсет-Бек.

1971թ.

40. Винительные формы в именительном по данным топонимики Армении (к постановке вопроса), ВОН, 1971, No. 4, стр. 21-38.

Հայցական հոլովածները ուղղականում ըստ Հայաստանի տեղանունների ընձեռած նյութի: Ամփոփում հայ.

41. Վրաց ժամանակագրություն (1207-1318), Երևան, 1971, 222 էջ: Грузинский хронограф.

42. Թնողորոս Զինվորի վկայաբանության խմբագրությունները, ԲԵՏ, 1971, No 2, էջ 176-189:
Редакции “Мученичества” Феодора Тюрона.
43. Վրաց ուղեգրողի վկայությունները կնսարահայոց մասին, «Հայրենիքի ձայն», 1971, No 36, 8 սևապատկերով:
Сведения грузинского путешественника об армянах Кесарии.
44. Ագաթանգեղոսի «Պատմության» հնագույն պատատիկներ, ԼՀԳ, 1971, No 12, էջ 37- 48:
Древнейшие фрагменты “Истории” Агафангела. Резюме на русск. яз.

1972թ.

45. Ագաթանգեղոսի «Պատմության» մի հատվածի հին վրացերեն թարգմանությունը, («Հրիփսիմյանց վկայաբանությունը»), ՊԸՏ, 1972, No 1, էջ 63-76:
Древнегрузинский перевод одного отрывка “Истории” Агафангела (Мученичество Рипсимянок). Резюме на русск. яз.
46. Ամբողջանում է մեր հնագույն շրջանի պատմությունը [Հայ ժողովրդի պատմության Ա հատորի հրատարակության առթիվ], «Հայրենիքի ձայն», 1972, No 23, 7 հունիսի:
Становится целостной древнейшая наша история [по поводу издания I тома Истории арм. народа]

1973թ.

47. Об издании и переводе одного отрывка из памятной записи Давида Кобайрского, ИФЖ, 1973, No. 2, стр. 183-188.
Դավիթ Բոբայրեցու հիշատակարանի մեկ հատվածի հրատարակության և թարգմանության մասին: Ամփոփում հայ.
48. Վրացերեն արձանագրությունները Հայաստանում (Պղնձահանք), ԼՀԳ, 1973, No 1, էջ 39-58:

- Грузинская эпитафия в Армении (Плиндзаханк). Резюме на русск. яз.
49. Դիտողություններ Օձունի արձանագրությունների վերածնության աղթիվ, ԼՀԳ, 1973, No 6, էջ 69-82:
Замечания по поводу дешифровки надписей Одзуна. Резюме на русск. яз.
50. Новые материалы о Рафаеле Данибегове, «Вестник Ереванского университета», 1973, No 3, стр. 169-185.
Նոր նյութեր Ռաֆայել Դանիբեկովի մասին: Ամփոփում հայ.
51. Ղազար Փարպեցու «Պատմության» նորահայտ պատառիկը, ԲՄ, 1973, No 11, էջ 7-32: Հնդինակակից Կ.Ն.Յուզբաշյան:
Новоявленный фрагмент «Истории» Лазаря Парпеци. Резюме на русск. и франц. яз.

1974թ.

52. Վրացերեն արձանագրությունները Հայաստանում. Կողբաբար (Բարանա), ԼՀԳ, 1974, No 1, էջ 45-56:
Грузинская эпитафика в Армении: Колбакар (Барана). Резюме на русск. яз.
53. *Рец. на кн. ილია აბუღაძე, ძველი ქართული ენის ლექსიკონი, თბილისი, 1973, ИФЖ, 1974, No. 1, стр. 242-245.*
Գրախոս. Ի.Աբուլաძե, Հին վրացերենի բառարան (նյութեր):
54. Նովարդի ծածկագիր արձանագրությունը. - «Երևանի Համալսարան» (հանդես), 1974, No 1(18), էջ 36-40:
Егвардская криптографированная надпись. Резюме на русск. яз.
55. Հովհան Սարկավագ, թե՞ Հովհան Գորգ, ՊԲՀ, 1974, No 2, էջ 233-238:
Иоанн Саркаваг, или Иоанн Горг? Резюме на русск. яз.

56. Կոշի վրացերեն արձանագրությունների շուրջը, ԼՀԳ, 1974, No 11, էջ 51-64:
О грузинских надписях Коша. Резюме на русск.яз.
57. Վրացերեն արձանագրությունները Հայաստանում (Չանգի), «Հայագիտական հետազոտություններ», Երևան, 1974, Ա, էջ 61-82:
Грузинская эпиграфика в Армении (Чанглы). Резюме на русск.яз.
58. Հատված Ղազար Փարպեցու «Պատմությունից», «Հայագիտական հետազոտություններ», Ա, 1974, էջ 194-226:
Отрывок из “Истории” Лазаря Парпеци.
59. Неопубликованные страницы [подготовка писем Н.Мара, И.Орбели и Л.Мсерянца к печати, примечания и предисловие П.М.Мурадяна], «Հայագիտական հետազոտություններ», I, 1974, стр. 227-402.
Անտիպ էջեր՝ Ն.Մարի, Հ.Օրբելու և Լ.Մսերյանի նամակագրությունը:
60. И.Орбели, Надписи Мрена [подготовка текста к печати, примечания П.М.Мурадяна], «Հայագիտական հետազոտություններ», Ա, 1974, стр. 33-43.
Հ.Օրբելի, Մրենի արձանագրությունները:

1975թ.

61. Грузинский перевод “Повествования” Аристакеса Ластиверци, ВОН, 1975, No. 2, стр. 108-112.
Արիստակես Լաստիվերցու «Պատմության» վրացերեն թարգմանությունը:
62. Փրկչական թվականի գործածության ժամանակագրությունը ըստ հայկական աղբյուրների, «Հանրապետական առաջին գիտական կոնֆերանս՝ նվիրված հայ արվեստի և

ճարտարապետության արժեքներին» (Զնկուցումների թնգիսնր), Երևան, 1975, էջ 15-16:

Хронология христианского летосчисления по армянским источникам, “Первая республиканская научная конференция по проблемам искусства и архитектуры Армении” (Тезисы докладов), Ереван, 1975, стр. 39-40.

63. Հայագիտական վաստակով [Հակոբ Անասյան], «Հայրենիքի ձայն», 1975, No 32, 6 օգոստոսի:
С заслугой в арменистике.

64. Хронология систем летосчислений по армянским источникам (“Эра по Р. Х.”), ВОН, 1975, No. 10, стр. 77-94.

Թվարկության համակարգերի ժամանակագրությունն ըստ հայկական աղբյուրների (Փրկչական թվական): Ամփոփում հայ.

65. *Рец. на кн. კ.კეკელიძე, ეტიუდები ძველი ქართული ლიტერატურის ისტორიიდან*, ტ. XII, 1973/4, 310 გვ., XIII, თბილისი 1974, 303 გვ., ИФЖ, 1975, No. 1, стр. 213-216.
Գրախոս. Կ.Կենկիձեն, Դրվագներ վրաց հին գրականության պատմությունից, հատ. XII, XIII:

1976թ.

66. Хронология систем летосчислений по армянским источникам (“Армянская эра”), ВОН, 1976, No. 1, стр. 49-64.

Թվարկության համակարգերի ժամանակագրությունն ըստ հայկական աղբյուրների (Հայոց թուական): Ամփոփում հայ.

67. «Պալեոգրաֆիկ ուսումնասիրության» արդյունքները. - «Երևանի Համալսարան» (տեղեկատու), 1976, No 1(24), էջ 47-52:

Результаты “палеографического исследования”.

68. Պաշտամունքային կառույցների հիմնարկությունն ու նավակա-տիքը ըստ հայկական աղբյուրների, «Հանրապետական

երկրորդ կոնֆերանս՝ նվիրված Հայաստանի կուլտուրայի և արվեստի պրոբլեմներին» (Չնկուցումների թեզիսներ), Երևան, 1976, էջ 71-72:

Строительство и освящение культовых сооружений по армянским источникам, “Вторая республиканская научная конференция по проблемам культуры и искусства Армении” (Тезисы докладов), Ереван, 1976, стр. 162-163.

69. Вопросы арменистики в трудах академика И.А.Джавахишвили (к 100-летию со дня рождения), (соавтор С.Т.Еремян), ВОН, 1976, No. 4, стр. 85-96.

Հայագիտության հարցերը ակադ. Ի.Ա.Չավախիշվիլու աշխատություններում: Հնդիսականից՝ Ս.Տ.Երեմյան: Ամփոփում հայ.

1977թ.

70. Հայերեն բնագրով չպահպանված վարքագրական երկու հուշարձան, ԲՄ, 1977, No 12, էջ 168-190:
Два, несохранившихся в армянском оригинале агнографических памятника. Резюме на русск. и франц. яз.

71. «Մեմորիալ (մեմորիլ/միմորիլ)» վարչական տերմինը, ԼՀԳ, 1977, No 7, էջ 49-60:
Административный термин “мемореал/меморель/мипорель”. Резюме на русск.яз.

72. Источниковеденческая характеристика “Синодика” Санаинского монастыря, “Конференция по истории средневековой письменности и книги” (Тезисы докладов), Ереван, 1977, стр. 62-63.

Սանահնի «Քեօթուկի» աղբյուրագիտական բնութագրությունը:

73. Ա.Գ.Շահիձև (հնդիսականից՝ Ս.Երեմյան), ՊԲՀ, 1977, No 3, էջ 57-64:
А.Г.Шанидзе (Соавтор С.Т.Еремян). Резюме на русск. яз.

74. Եվրոպական հայագիտությունը և Մխիթար Սեբաստացին, «Սովետական մանկավարժ», 1977, No 12, էջ 84-87:
Европейская арменистика и Мхитар Севастаци.
75. Հայաստանի վրագերեն արձանագրությունները, Երևան, 1977, 362 էջ:
Грузинская эпиграфика Армении.
76. *Գրախոս.* օգոստ օգոստ, Յրոթթթթ, Գ. I, տծ., 1975, 227 թթ., Գ. II, տծ., 1976, 287 թթ. [Իլիա Աբուլաձե, Աշխատություններ, հ. I, II], ՊԸԿ, 1977, No 4, էջ 237-240:
Рец. на кн. И.Вл.Абуладзе, Труды, т. I, II.

1978թ.

77. Վաստակաշատ հայագետը (Լ.Լսաչիկյանի ծննդյան 60-ամյակի առթիվ), ԼՀԳ, 1978, No 7, էջ 106-111:
Заслуженный арменовед (к 60-летию Л.С.Хачикяна).
78. Культурная деятельность армян-халкедонитов в XI-XIII веках, Ереван, 16 стр.
Հայ-քաղկեդոնականների մշակութային գործունեությունը XI-XIII դարերում:
79. Строительство и освящение культовых сооружений по армянским источникам. - "Научные сообщения" Государственного музея искусства народов Востока, вып. X, Москва, 1978, стр. 127-137.
Պաշտամունքային կառույցների շինարարությունն ու սրբազործումն ըստ հայկական աղբյուրների:
80. L'activite culturelle des arméniens chalcédoniens aux XI-XIII siècles, Yerevan, 1978, 17 page.
Հայ-քաղկեդոնականների մշակութային գործունեությունը XI-XIII դարերում:

1979թ.

81. Ուրախալի, բայց մտահոգող սկիզբ [Գիտական ժառանգության հրատարակության հարցեր], «Սովետական Հայաստան», 1979, No 63, 15 մարտի:
Радостное, но и заботящее начало [Проблемы публикации научного наследия].
82. Грузинские приписки и записи в армянской рукописи 1317 года из Гладзора. - "Кавказ и Византия", вып. I, 1979, стр. 82-97.
Գլածորյան 1317թ. հայերեն գրչագրի վրացերեն հիշատակարաններն ու հիշատակագրությունները:
83. Подготовка текста к печати и редакция:
1) Լ.Մելիքսեթ-Բեկ, Հայերը վրաստանում, "Кавказ и Византия", вып. 1, стр. 167-179:
2) Ե.Տ.Տակայիշվիլի, Դուք քերկու սելա Կանձին, "Кавказ и Византия", вып. I, стр. 180-183.
Տեքստի հրատարակության պատրաստում և խմբագրում
1) Լ.Մ.Մելիքսեթ-Բեկ, Արմյանե վ Գրուջիա.
2) Ե.Ս.Տակայիշվիլի, Դուք քերկու սելա Կանձին:
84. «Տոխաց գավառի» տեղորոշման հարցի շուրջ, ՊԸՀ, 1979, No 1, էջ 245-250:
К вопросу о локализации "области тухов". Резюме на русск. яз.
85. Հայկ Պերպերյան (մահախոսական), ՊԸՀ, 1979, No 1, էջ 297-298:
Айк Берверян (некролог).
86. Ճարտարապետ Թողոսակի շինարարական գործունեության ժամանակի խնդիրը, «Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոբլեմաներին նվիրված հանրապետական չորրորդ գիտական կոնֆերանս» (Ջնկույցի թեզիսներ), Երևան, 1979, էջ 97-100:
Проблема времени строительной деятельности архитектора Тодосака. - "Четвертая республиканская научная конференция

по проблемам культуры и искусства Армении” (Тезисы докладов), Ереван, 1979, стр. 237-239.

87. Աթենի Միոնի նորահայտ հայերեն արձանագրությունը, ՊԲՀ, 1979, No 3, էջ 214-223:
Нововьявленная армянская надпись Атенского Сиона. Резюме на русск. яз.
88. Ավադ. Կ.Ս.Կենկիժձե (ծննդյան 100-ամյակի առթիվ), ՊԲՀ, 1979, No 4, էջ 25-34:
Акад. К.С.Кекелидзе (к 100-летию со дня рождения). Резюме на русск. яз.
89. *Գրախոս.* Ա.Ա.Մանուչարյան, Բնություն Հայաստանի IV-XI դարերի շինարարական վկայագրերի, Երևան, 1977, ՊԲՀ, 1979, No 4, էջ 237-243: Հեղինակակից՝ Ս.Ա.Ավագյան:
Рец. на кн. А.А.Манучарян, Разыскания по армянским строительным сведениям IV-XI вв. (Соавтор С.А.Авакян).
90. *Գրախոս.* Բորայրի որմնանկարները [И.Р.Драмлян, Фрески Ковайра, Ереван 1979], «Սովետական Հայաստան», 1979, 13 հոկտեմբերի:
Рец. на кн. И.Р.Драмлян, Фрески Ковайра.
91. *Գրախոս.* Ս.Ա.Ավագյան, Վիմական արձանագրությունների քարտեզնություն, «Բանբեր Երևանի Համալսարանի», 1979, No 2, էջ 201-204:
Рец. на кн. С.А.Авакян, Лексические разыскания по армянской эпиграфике.

1980թ.

92. Ղազար Փարպեցու մի տեղեկության պատմա-մշակութային նշանակությունը, «Էջմիածին», 1980, Ա, էջ 54-57:
Историко-культурное значение одного сообщения Лазаря Парпеци.

93. Կովկասագիտություն, ՀՍՀ, V, էջ 630-631:
Каяказоведение.
94. Источниковедческая характеристика “Синодика” Санаинского монастыря. - “Кавказ и Византия”, вып. 2, 1980, стр. 73-80.
Մանսհնի վանքի «Քնօթունկի» աղբյուրագիտական բնութագրությունը:
95. Персидский термин kandak/kande по армяно-грузинским источникам, ИФЖ, 1980, No. 4, стр. 262-268.
Պարսկական kandak/kande տերմինն ըստ հայկական և վրացական աղբյուրների: Ամփոփում հայ.

1981թ.

96. Աթենի Սիոնը և նրա հայրենի վիմական հիշատակարանները, «Գիտություն և տեխնիկա», 1981, No 4, էջ 33-36:
Атенский Сион и его армянские лапидарные надписи.
97. К критике и интерпретации грузинской эпиграфики Армении, “ՁԵՅԵ” (ეხისა და ლიბ. სერია) 1981, No. 3, стр. 174-181.
Հայաստանի վրացերեն արձանագրությունների քննության ու մեկնաբանության շուրջ:
98. Иудейские общины Закавказья и этноним hrea/huria (иудей), “Конференция: Культурные взаимосвязи народов Средней Азии и Кавказа с окружающим миром в древности и средневековье” (Тезисы докладов), Москва, 1981, стр. 114-115.
Հրեական համայնքները Այսրկովկասում և «իրևայ» էթնանունը:
99. Из армянской эпиграфики Грузии, ИФЖ, 1981, No. 4, стр. 210-226.
Վրաստանի հայրենի վիմագրությունից: Ամփոփում ռու.

100. Պատմաբանի վաստակը [ակադ. Մ.Ներսիսյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ]. - «Հայրենիքի ձայն», 1981, 14 հունվարի, No.3:
Заслуга историка [М.Г.Нерсисян].
101. *Գրախոս.* «Պատմութիւն Սնբէնոսի», աշխատասիրությանը Գ.Վ.Աբգարյանի, Երևան, 1979. - ՊԲՀ, 1981, No 1, էջ 271-276:
Рец. на кн. "История Себеоса", издание Г.В.Абгаряна.

1982թ.

102. Ազաթանգեղոսի հին վրացերեն խմբագրությունները, Երևան, 1982, 269 էջ:
Древнегрузинские редакции Агафангела.
103. Принципы классификации книги в средневековой Армении. - "Русская и армянская средневековые литературы", Ленинград, 1982, стр. 164-172.
Գրքի դասակարգման սկզբունքները միջնադարյան Հայաստանում:
104. Кавказский культурный мир и культ Григория Просветителя. - "Кавказ и Византия", вып. III, 1982, стр. 5-20.
Կովկասյան մշակութային աշխարհը և Գրիգոր Լուսավորչի փաշտամունքը:
105. Ն.Մառ, ՀՍՀ, հ. VII:
Н.Март.
106. Լ.Մելիքսեթ-Բեկ, ՀՍՀ, հ. VII:
Л.Меликсет-Бек.

1984թ.

107. Памятники византийской скульптуры из армянской церкви св. Георгия в Константинополе, ИФЖ, 1984, No. 1, стр 152-156.

Բյուզանդական քանդակագործության հուշարձաններ Կոստանդնուպոլսի հայոց ս.Գևորգ եկեղեցում: Ամփոփում հայ.

108. Новое в “Кавказском культурном мире” в XI-XIII веках. “Кавказ и Византия”, вып. IV, 1984, стр. 142-158.

Նորը «Կովկասյան մշակութային աշխարհում» XI-XIII դարերում:

109. Выдающийся ученый (к 120-летию со дня рождения академика Н.Я.Марра), “Коммунист”, 1984, No. 296, 26 декабря.

Երևանի գիտնականը (Ն.Մարի ծննդյան 120-ամյակի առթիվ):

110. Les sculptures byzantines de l’église arménienne Saint-Georges (Surb G• org) de Constantinople, REArm, No. XVIII, 1984, pp. 125-133.

Բյուզանդական քանդակներ Կ.Պոլսի հայոց ս.Գևորգ եկեղեցում:

1985թ.

111. Армянская эпитафика Грузии (Картли и Кахети), Ереван, 1985, 227+XXVI стр.

Վրաստանի հայերեն արձանագրությունները (Քարթլի և Կախեթ):

112. Հայագիտության նվիրյալը (Ն.Մարի ծննդյան 120 և մահվան 50-ամյակը), «Գիտություն և տեխնիկա», 1985, No 5, էջ 50-52:

Служитель арменистики (Н.Я.Марр).

113. Соотношение текста и изображения в памятниках средневекового изобразительного искусства. - “Четвертый международный симпозиум по армянскому искусству” (Тезисы докладов), Ереван, 1985, стр. 211-212.

Բնագրի և պատկերի հարաբերակցությունը միջնադարյան գեղարվեստի հուշարձաններում:

114. Обращенные в хачкары вишاپы-стелы из Елегнадзора, “Художественные памятники и проблемы культуры Востока.” Сборник статей, Гос. Эрмитаж, “Искусство”, Ленинградское отделение, 1985, стр. 20-26.
Խաչքարի վերածված վիշապ-կողողներ Եղնգնաձորից:
115. Строительство и конфессия церкви Тиграна Оненца по памятникам эпиграфики, ИФЖ, 1985, No. 4, стр. 174-190.
Տիգրան Հոնննցի եկեղեցու կառուցումն ու դավանությունն ըստ վիմագրերի: Ամփոփում հայ.
116. Վրացագիտություն, ՀՍՀ, հ. XI, էջ 507-508:
Грузиноведение.
117. Հայերը Վրաստանում, ՀՍՀ, հ. XI, էջ 529-530:
Армяне в Грузии.
118. «Վիսրամիանի», ՀՍՀ, հ. XI, էջ 463:
“Висрамиани”.
119. «ვეფხისტყაოსანი» სომეხთა შეფასებით (ნაწევები), տես “რუსთველი მსოფლიო ლიტერატურაში”, თბ., 1985, გვ. 440-445.
«Ընձենավորը» հայոց գնահատմամբ (հատված):
120. *Գրախոս.* «Վրաց պատմական վավերագրերի դիվան», Ա; XI-XIII դդ. վրաց պատմական վավերագրեր, կազմեցին և հրատարակության պատրաստեցին Թ.Շնուրիձեն, Վ.Սիլոգավան, Ն.Շոշիաշվիլին, Թբիլիսի, 1984, ՊԸՀ, 1985, No 1, էջ 218-219:
Рец. на кн. ქართული ისტორიული საბუთები IX-XIII სს.
- 1986թ.
121. Գ.Խ.Սարգսյան (ծննդյան 60-ամյակի առթիվ), ՊԸՀ, 1986, No 2, էջ 206-208:
Г.Х.Саркисян (к 60-летию со дня рождения).

122. The Epigraphic Heritage of Mediaeval Armenia, Moscow, 1986, 12 p.

Միջնադարյան Հայաստանի վիճագիր ժառանգությունը:

123. К предыстории литературного полиглотизма в средневековой Армении, “Армянская и русская средневековые литературы”, Ереван, 1986, стр. 118-130.

Գրական բազմալեզվայնության շուրջ միջնադարյան Հայաստանում:

124. Դավանական հանդուրժողականության և ազգամիջյան համերաշխության գաղափարը XII-XIII դդ. հայ մատենագիրների նրկերում, «Հայ միջնադարյան գրականության միջազգային գիտաժողով» (Զեկուցումների թեզիսներ), Երևան, 1986, էջ 147-148: Նույնը լուսերեն և ֆրանսերեն:

Идея конфессиональной толерантности и межнационального согласия у армянских книжников XII-XIII вв. (Тезисы на арм., русск. и франц. яз.)

125. По поводу статьи Р.Бартияна "Мнимое упоминание" Картлийской царицы" в армянской надписи Атенского Сиона", ВОН, 1986, No.7, стр. 75-76.

Հ.Բարթիկյանի «Բարթիի թագուհու կարճեցյալ հիշատակությունը» հոդվածի աղթիվ:

126. Les principes de la classification des livres en Arménie médiévale, “Etudes arméniennes in memoriam Haïg Berbérian”, Lisboa, 1986, p. 591-600.

Գրքի դասակարգման սկզբունքները միջնադարյան Հայաստանում:

1987թ.

127. Грузинский административный термин *мегуна/мегуине* в армянской надписи из Канакера. - “Резюме докладов симпозиума

- “Вопросы истории и структуры картвельских языков”, Тбилиси, 1987, стр. 22, (английский перевод см. стр. 52).
- Վրացական վարչական մեղրուճա/մեղրուճե տներինը Քանաքեղի հայերեն արձանագրության մեջ: (Նույնը անգլերեն)
128. К 100-летию со дня рождения академика А.Г.Шанидзе, ИФЖ, 1987, No. 1, стр. 23-24. (Տպագրված է խմբագրական կոլեկիայի անունով):
Ակադ. Ա.Շանիձեի 100-ամյակի առթիվ:
129. Ակադ. Ակակի Շանիձեի հայագիտական և հայ-վրացական բանասիրությանն առնչվող աշխատությունների մատենագիտություն, ՊԲՀ, 1987, No 1, էջ 235-237:
Библиография работ акад. Акакия Шанидзе по арменоведению и армяно-грузинской филологии.
130. Հայոց միջնադարյան արվեստի մոռացության տրված մի հազվագյուտ հուշարձան, «Հայաստանի մշակույթի և արվեստի պրոբլեմաներին նվիրված հանրապետական 6-րդ կոնֆերանս» (Զեկուցումների թեզիսներ), Երևան, 1987, էջ 40-41:
Об одном забытом памятнике средневекового армянского искусства.
131. Проблемы конфессиональной ориентации церкви Онецца, (критический анализ источников и литературы). - “Кавказ и Византия”, вып. V, стр. 36-66.
Հոննցի եկեղեցու դավանական կողմնորոշման խնդիրը (աղբյուրների և գրականության քննական վերլուծություն):
132. Пример благородного служения науке (к 100-летию со дня рождения акад. И.А.Орбели), “Коммунист”, 1987, 11 ноября.
Գիտությանն ազնվորեն ծառայելու օրինակ (ակադ. Ն.Օրբելու 100-ամյակի առթիվ):
133. Դավանական հանդուրժողականության և ազգամիջյան համերաշխության գաղափարը ԺԳ դարի Հայաստանում, «Էջմիածին», 1987, ԺԱ-ԺԲ, էջ 78-82:

Идея конфессиональной толерантности и межнационального согласия в Армении XIII века.

134. A propos de l'article de H.Bartikian: "La mention imaginaire de la "Reine de Kartli" dans l'inscription arménienne du Sioni d'Ateni", "Revue des études géorgiennes et caucasiennes", Paris, 1987, n. 3, pp. 157-158.
Հր.Բարթիկյանի «Բարթիի թագուհու կարծեցյալ հիշատակության մասին» հոդվածի առթիվ:
135. Кружева на камне [рец. на книгу: А.Л.Яковсон, Армянские хачкары], "Коммунист", 1987, No. 94, 15 марта.
Ժանյակններ քարի վրա (գրախոս. Ա.Յակոբսոնի «Հայկական խաչքարերը» գրքի):
136. «Այր իմաստուն և գորավոր» - [ակադ. Ն.Օրբելի], «Հայրենիքի ձայն», 1987, No. 47, 18 նոյնբերի:
"Муж мудрый и могучий" - [И.Орбели].
137. И физик, и лирик [рец. на кн. М.Г.Пештмалджяна, Памятники армянских поселений]. - "Коммунист", 1987, 2 августа.
Եվ ֆիզիկ, և լիրիկ:
138. *Գրախոս.* M. Stone, The Armenian Inscriptions from the Sinai, ՊԲՀ, 1987, No 2, էջ 235-237:
Քր. նա կն. M.Stone, The Armenian Inscriptions from the Sinai.

1988թ.

139. Армения: насущные проблемы, "Коммунист", 1988, No. 7, 9 января.
Հայազգիտություն. ատենին խնդիրներ:
140. Երևնի կովկասագետ-միջնադարագետը (ակադ. Ա.Ս.Երևնյանի ծննդյան 80-ամյակի առթիվ), «Գիտություն և տնխնիկա», 1988, No 4, էջ 25-28:

Знаменитый медиевист-кавказовед (к 80-летию акад. С.Т.Еремяна).

141. “Мир ислама” в оценке армянских книжников XII-XIII вв. Мхитара Гоша и Вардана Айгекци. - “Взаимодействие и взаимовлияние цивилизаций и культур Востока”, Третья всесоюзная конференция востоковедов, Москва, 1988, стр. 29-30.
«Իսլամի աշխարհը» XII-XIII դարերի մատենագիրներ Մխիթար Գոշի և Վարդան Այգեկցու գնահատությամբ:
- X 142. Армянская эпиграфика Грузии: Тбилиси, Ереван, 1988, 136+42 стр.
Վրաստանի հայերեն արձանագրությունները (Թբիլիսի):
143. Как издавались “Путешествия”, “Коммунист”, 1988, No. 149, 25 июня.
Ինչպես են հրատարակվել «Ուղեգրությունները»: Հայերեն թարգմ. տես՝ «Բանվոր» (Լենինական), 1988թ., 9-10 հուլիսի:
144. Նոր արշավանք ի Հայս կամ Թե՛ն ինչպես են ննգափոխում պատմությունը, «Գրական թերթ», 1988, 1 հուլիսի: Հնդկական-կից՝ Գ.Սարգսյան:
Новый поход на Армению, или Как искажают историю. Соавтор Г.Х.Саркисян.
145. Нагорный Карабах с древних времен до 1917 г.. - “Нагорный Карабах” (Историческая справка), Ереван, 1988, стр. 8-22. Соавтор Г.Х.Саркисян.
Լեռնային Ղարաբաղը հնագույն ժամանակներից մինչև 1917թ.: Հնդկական-կից Գ.Խ.Սարգսյան:
146. Պատմական միտումնավոր հայացք կամ «Մախարթն ուրիշի վրա փորձելուց առաջ ստեղծ քո վրա փորձիր», «Գրական թերթ», 1988, 26 օգոստոսի:
Тенденциозный исторический взгляд [проблемы армянской истории в освещении грузинской периодики].

147. Վերակառուցումը և սովետահայ պատմագիտությունը, ՊԲՀ, 1988, No 2, էջ 18-19:
Перестройка и советская армянская историография.
148. Նահատակություն՝ մահվանից հետո [Աբրահամ Երևանցու նրկի լուսերեն նոր հրատարակության աղթիվ], «Գրական թերթ», 1988, 4 նոյեմբերի:
Мученичество после смерти [по поводу нового русского перевода сочинения Абраама Ереванци].
149. “Буниятовщине” не видно конца, ВОИ, 1988, No. 5, стр. 41-48.
Соавтор Г.Х.Саркисян.
«Բունիյաթովականությունը» ավարտ չունի. Հնդկնակակից՝ Գ.Խ.Սարգսյան:
150. Грузинский административный термин *мегуна/мегунне* в армянской надписи из Канакера. - “პირველი საერთაშორისო ქართველოლოგიური სიმპოზიუმის მასალები”, თბ., 1988, გვ. 167-174.
Վրացական «*մեղունա/մեղուինե*» վարչական տերմինը: Ամփոփում վրաց և անգլ.
151. Крупнейший служитель отечественной науки (к 120-летию со дня рождения и 50-летию смерти акад. Н.Я.Марра). - “Кавказ и Византия”, вып. VI, 1988, стр. 5-13.
Հայրենի գիտության խոշորագույն սպասավորը (ակադ. Ն.Մարի ծննդյան 120-ամյակի և մահվան 50-ամյա տարելիցի աղթիվ):
152. Хронология систем летосчислений по армянским источникам (“Грузинский хроникон”). - “Кавказ и Византия”, вып. VI, 1988, стр. 61-71.
Թվարկության համակարգերի ժամանակագրությունն ըստ հայկական աղբյուրների («Վրացական քրոնիկոն»):
153. Материалы к научной биографии акад. Н.Я.Марра. - “Кавказ и Византия”, вып. VI, 1988, стр. 276-290.
Նյութեր ակադ. Ն.Մարի գիտական կենսագրության համար:

1989թ.

154. Кому воздать сторицей?. - "Коммунист", 1989, No. 98, 25 апреля.
Ու՞մ պիտի հարյուրապատիկը հատուցել:
155. Упрощенный подход мешает выяснению этнических проблем, ВИ, 1989, No. 5, стр. 77-78.
Պարզունակ մոտեցումը խանգարում է էթնիկական խնդիրների ընկալմանը:
156. Հայերը Ադրբեջանի գիտնականների դատի առաջ, «Գրական թերթ», 1989, 1 սեպտեմբերի:
Армяне перед судом азербайджанских ученых.
157. Фальшивые голоса, или Как извращается история Нагорного Карабаха, "Коммунист", 1989, No. 227, 30 сентября.
Կեղծված արձագանքներ կամ Ինչպես է նենգափոխվում Լեռնային Ղարաբաղի պատմությունը:
158. Գիտնականի դիմանկարի մանրամասներ [ի լրումն «Օգոսյոկ» հանդեսում տպված Ջ.Բունիյաթովի դիմանկարի]. - «Հայրենիքի ձայն», 1989, No. 20, 17 մայիսի, էջ 5-6:
Подробности портрета ученого [Об арменофобстве З.Буниятива].

1990թ.

159. Հնրթական գոհր Հասան Չալալյանցն է («Աղուանից Պատմութեան» թուսերնն հրատարակության առթիվ), «Գրական թերթ», 1990, No 8, 16 փետրվարի:
Очередная жертва - Асан Джалалянци (по поводу русского издания "Албанской стории").
160. "Трузины григорианского вероисповедания?!" Миф или реальность?, "Эпоха", 1990, No. 8, 11 октября.
Լուսավորչական վրացիներ. առասպել է, թե՞ իրողություն:

161. Несколько слов о работе проф. А.Карсеци. См. *А.Карсеци, Конфликты между народами и пути их преодоления. К проблеме Нагорного Карабаха, "Айастан", Ереван, 1990, стр. 4.* Մի քանի խոսք Ա. Կարսեցու «Միջէթնիկական ընդհարումներն ու նրանց հաղթահարման ուղիները» աշխատության մասին:
162. Պրոֆ. Լևոն Մելիքսեթ-Բեկ, ՊԸՆ, 1990, No 3, էջ 63-69:
Проф. Левон Меликсет-Бек.
163. История - память поколений (Проблемы истории Народного Карабаха), Ереван, 1990, 158 стр.
Պատմությունը սերունդների հիշողությունն է:
164. За что ратует Хаджибейли? - "Голос Армении", 1990, No. 273, 7 декабря.
Հանուն ինչի՞ է մարտնչում Հաջիբեյլին:
165. Նվիրվածության անհարկի ճիգեր [ի պաշտպանություն Լ.Խաչիկյանի ազնիվ հիշատակի]. - «Գրական թերթ», 1990. 13 հուլիսի:
Тшетные потуги преданности.

1991թ.

166. “У Али лишь плов на уме”, [по поводу нового издания книги И.Чавчавадзе “Армянские ученые ...”], “Республика Армения”, 1991, No. 4, 6 января.
«Ալիի խնիրն ու միտքը փլավն է» (Ի.Ճավճավաձեի «Հայ գիտնականները և ...» գրքի հրատարակության առթիվ):
167. Ժողովուրդ, թե՞ համայնք [*Զուրդ և Եզդիի հարաբերակցության շուրջ*], «Գրական թերթ», 1991, 8 մարտի:
Народ или община? [К вопросу о взаимоотношении "курдов" и "езидов"].

168. Նյութեր վիրահայոց պատմության, «Ասպնջակ», 1991, No. 5, 10 հունիսի:
Материалы по истории армян в Грузии.
169. Արցախը վրացական նորահայտ ձեռագրերում, «Գրական թերթ», 1991, 24 մայիսի:
Арцах в нововыявленных грузинских рукописях.
170. «Պրոլետկուլտականություն»... գիտության մեջ [Խորենացու և խորենացիագիտության հարցի շուրջ], «Հայաստանի Հանրապետություն», 1991, 28 հունիսի:
"Пролеткульт" в науке [по поводу вопроса Хоренаци и хоренациоведения].
171. Բնագրագիտական դիտարկումներ, ՊԸՀ, 1991, No 1, էջ 140-144:
Текстологические наблюдения. Резюме на русск. яз.
172. К освещению проблем истории и культуры Кавказской Албании и Восточных провинций Армении, составил П.М.Мурадян, Ереван, 1991, 519 стр.
Կովկասյան Աղվանքի և Հայաստանի արևելյան կողմանց պատմության ու մշակույթի խնդիրների լուսաբանման շուրջ: Ժողովածուն կազմեց՝ Պ.Մուրադյան:
173. Нагорный Карабах с древних времен до 1917г. "К освещению проблем ...", стр 37-49.
Լեռնային Ղարաբաղը հին ժամանակներից մինչև 1917թ.:
174. Два искаженных издателем памятника: а) Ганс Шильтбергер, Путешествия ..., б) Армянская анонимная хроника. - "К освещению проблем ...", стр. 225-235.
Հրատարակչի ձեռքով խաթարված երկու հուշարձան:

1992թ.

175. Zustand und Hauptaufgaben der armenologischen Untersuchungen. - "Armenisch-Deutsche Korrespondenz", No. 75, 1992, März, S. 50-52.
Հայագիտական հետազոտությունների վիճակը և հիմնական խնդիրները:
176. «Անի» տնդանունը, «Անի», 1992, No 1, էջ 18-19:
Топоним "Ани".
177. Միջնադարյան փայտափորագրության նորահայտ հուշարձան, «Գրական թերթ», 1992, No 24, 28 օգոստոսի:
Новый памятник средневековой резьбы по дереву.
178. Վրաստան, «Հայաստանի հարակից նրկրների պատմություն» (ձեռնարկ միջնակարգ դպրոցի 7-րդ դասարանի համար), Երևան, 1992, էջ 122-159: Հնդկականակից՝ Հ.Սարգսյան:
Грузия. Соавтор А.Г.Маргарян.
179. Ադվանք, նույն տնդում, էջ 160-183: Հնդկականակից՝ Հ.Սվազյան:
Албания. Соавтор Г.Свазян.
180. Ադրբեջան, նույն տնդում, էջ 183-196: Հնդկականակից՝ Պ.Չոբանյան:
Азербайджан. Соавтор П.Чобанян.
181. Մովսես Խորենացու «Հայոց Պատմության» բնագրական հետքերը 6-7-րդ դարերի նրկերում, «Էջմիածին», 1992, Զ-Է, էջ 85-98:
Текстологические следы "Истории Армении" Хоренаци в сочинениях VI-VII вв.
182. Հայաստան-Վրաստան [1992թ. սնպտնմբերի 24-ին կայացած քննարկման համառոտյալ սղագրություն], «Հայաստանը և իր անմիջական հարևանները», Երևան, 1992, էջ 70-76:

Армения-Грузия [сокращенное издание стенограммы выступления].

183. Հայաստան-Թուրքիա, նույն տեղում, էջ 34-35:
Армения-Турция [из той же стенограммы].
184. Հարգենք գիտական ճշմարտությունը, «Ազատամարտ», 1992, No. 50, 11-17 դեկտեմբերի, էջ 13:
Научная истина достойна уважения.

1993թ.

185. «Յուրտ օրերի տար մտաբերումներ» [հիշողություններ Հ.Անասյանի մասին], «Հայրենիքի ձայն», 1993, No 3, 9 փետրվարի:
Теплые воспоминания в холодные дни (Заметки об А.С.Анасяне).
186. Importance des citations bibliques rencontrées dans les documents littéraires et épigraphiques médiévaux Arméniens. - "Armenia and the Bible", edited by Christoph Burchard, Atlanta, Georgia, 1993, pp. 171-179.
Մուրբգրական վկայակոչումները միջնադարյան Հայաստանի գրական և վիմագրական հուշարձաններում:
187. Կերպարվեստի միջնադարյան հուշարձանների պատկերի և մակագրության առնչությունները, «Հուշարձան», No 2, 1993, էջ 143-149:
Соотношение текста и изображения в памятниках средневекового искусства.
188. Դառանական հանդուրժողականության և ազգամիջևան համերաշխության գաղափարը ԺԲ-ԺԳ դարերի Հայաստանում, «Գանձաար», Դ, 1993, էջ 95-108:
Идея конфессиональной толерантности и межнационального согласия в Армении XII-XIII вв.

189. Ein Volk oder ein Gebiet? "Armenisches Berg-Karabach/Arzach im Überlebenskampf. Christliche Kunst-Kultur-Geschichte, Hg. Manfred Richter, Berlin. 1993, S. 107-111.

Ժողովուրդ թե՞ տարածք:

190. Ստուգաբանական սրբագրումներ, ԼՀԳ, 1993, No 3, էջ 104-106:

Этимологические коррективы. Резюме на русск. яз.

191. Nerses v. Lambron. - "Lexikon des Mittelalters", t. VI (1993), S. 1095.

Ներսես Լամբրոնացի:

1994թ.

192. Kult des Heiligen Nikolaus des Wundertäters und das armenische Mittelalter, "Grün Magazin", Januar-März, 1994, S. 40-43.

Սուրբ Նիկողայոս Մրանչևազործի պաշտամունքը և Հայոց միջնադարը:

193. Ն.Ադոնց, «Հայաստանի սահմանների խնդիրը» (հրապարակում), «Ազատամարտ», 1994, թիւ 18, 22-29 ապրիլի, էջ 6-7:

Н.Адонц, Проблема границ Армении (публикация).

194. Ընթերցող գտնելու ոչ պարկեշտ եղանակ [Սերո Խանգաղյանի «պատմական կոնցնպցիան»], «Հայաստանի Հանրապետություն», 1994, 14 մայիսի:

Неблагородный способ привлечь читателя [по поводу исторической концепции Серо Ханзадяна], соавтор Н.Арутюян.

195. Բնագրագիտական դիտարկումներ ("բամենցավ/բամբենցավ/բամընցավ" և "տանուտրութիւն"), ՊԲՀ, 1994, No 1-2, էջ 176-182:

Текстологические наблюдения (бамэнцав/бамынцав и "танутрутон").

196. Դաիիթ Քոբայրնցին և նրա «պատճառները», «Գանձասար», Ե, 1994, էջ 158-168:
Давид Ковайреци и его "Причины".
197. Հայոց լրագրության առաջնելը («Ազդարար»-ի 200-ամյակի առթիվ), «Ժամանակ» (Կ.Պոլիս), 1994, 17-19 հոկտեմբերի: Նույնը արևմտահայերեն՝ «Մարմար», 20-22 հոկտեմբերի: Первенец армянской периодики (К 200-летию "Аздарара").
198. *Գրախոս*. Գիտական արժանապատվությամբ գրված դասագիրք, «Ազատամարտ», 1994, No. 8, 25 փետրվարի, էջ 15:
Рец. Учебник, составленный со знанием дела.

1995թ.

199. Մաղաքիա արքեպիսկոպոս Օրմանեան, «Տեղեկություն ի վերայ համազգային եկեղեցական ընտրողական ժողովոյ վասն ընտրութեան հայրապետին ամենայն Հայոց»: Հրատարակութեան պատրաստեցին՝ Պ.Սուրադեան, Վ.Սնրովբեան: Ստանպոլ, 1995, էջ 54:
Малакия архиеп. Орманиян, Отчет об общенациональном соборе по случаю выборов католикоса всех армян. Подготовка текста и предисловие совместно с В.Серопяном.
200. Նամակ խմբագրությանը [Ռ՞վ է Ջ.Բունիյաթովի գրքի գրախոսության իրական հնդիսակը], ՊԸՀ, 1995, No 1, էջ 260-266:
Письмо в редакцию ИФЖ [Кто подлинный автор рецензии на кн. З.Бунятова?].
201. Վաստակաշատ հայագետը. - Լևոն Խաչիկեան, Աշխատություններ, հ. Ա, 1995, էջ 9-14:
Левон Хачикян - заслуженный арменовед.
202. Պատկերների տեսական ու գործառական խնդիրը ԺԲ-ԺԳ դարերի մատենագիրների երկերում, «Հայ արվեստի հանրապետական 7-րդ գիտական կոնֆերանս» (Զեկուցումների թեզիսներ), Երևան, 1995, էջ 47-49:

Теоретическая и функциональная проблема изображения в сочинениях книжников XII-XIII вв.

203. Идея коффессиональной толерантности и межнационального согласия в армянской книжности XII-XIII веков, ИЖФ, 1995, No. 2, стр. 187-194.
Դավանական հանդուրժողականության և ազգամիջյան համերաշխության գաղափարը XII-XIII դարերի հայոց մատենագրության մեջ: Ամփոփում հայ.
204. Ըմանումը Արզումանի Պիվազյան (մահախոսական), ՊԲՀ, 1995, թիվ 2, էջ 269-270:
Э.А.Пивазян (некролог). Соавтор В.С.Налбандян.
205. «Հարկը՝ հարկաւորաց, պատիվն՝ արժանաւորաց» [Մ.Հասարայանի «Պատմական Իրանը և Հայաստանը» հոդվածի վերատպւթղթայն աղթիվ], «Գարուն», 1995, թիվ 10, էջ 74:
Дань - нуждающимся, честь - достойным [по поводу переиздания статьи М.Асратяна "Исторический Иран и Армения"].
206. Սուրբ Նիկողայոս Սրանչնիագործը՝ հայոց միջնադարը, «Շողակաթ», Ստամբուլ, 1995, էջ 13-28:
Св. Николай Чудотворец и армянское средневековье.
207. Կովկասյան մշակութային աշխարհը և Հայաստանը, ՊԲՀ, 1995, No. 1-2, էջ 117-136:
Кавказский культурный мир и Армения. Резюме на русск. яз.
208. *Գրախոսություններ*. Mxitar Sasnecis Theological Discourses. Edited by Peter Cowe, Lovain, 1993, «Շողակաթ», 1995, էջ 201-203:
Рец. на кн. Mxitar Sasnecis Theological Discourses.
209. *Գրախոսություններ*. Basilio di Cesarea, Il Libro delle Domande (Le Regole). Edito da Gabriella Uluhogian, Lovanii, 1993 (Corpus Scriptorum Christianorum Orientalium), vol. 536, 537, Scriptores Armeniaci, tomus 19-20, p. 310+232.)
Բարսեղ Կեսարացու «Գիրք հարցողաց» նրկի հայերեն թարգմանությունը, «Շողակաթ», 1995, էջ 198-200:

Рец. на кн. Basilio di Cesario, Il Libro delle Domande.

210. *Գրախոս.* Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits arméniens. Par Bernard Coulie, Brepols-Turnhout, 1992, «Շողակաթ», 1995, էջ 204-212:

Рец. на кн. Bernard Coulie, Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits arméniens.

1996թ.

211. Н.Я.Март, Кавказский культурный мир и Армения. Составление, редакция, предисловие и комментарии П.М.Мурадяна. Ереван, 1996, с. 400.

Նիկողայոս Մարտ, Կովկասյան մշակութային աշխարհը և Հայաստանը: (Կազմեց, խմբագրեց, առաջաբանով և ծանոթագրություններով օժտեց Պարույր Մուրադյան):

212. Սուրբ Շուշանիկի վկայաբանությունը, Armeno-Georgica 3, Երևան, 1996, 218 էջ: [Բնագրի ի ձևին Հ.Գ.Մազունտյանի անգլերեն թարգմանությունը տևս «Միոն», 1997, էջ 329-339, նաև առանձին գրքով: The Passion of Saint Shushanik. A New Translation of the Principal and Lesser Texts Father Krikor Maksoudian, New York, 1999].

Мученичество св. Шушаник.

213. Le monde culturel caucasien et l'Arménie. - "Arménie entre Orient et Occident", Paris, 1996, pp. 71-77.

Կովկասյան մշակութային աշխարհը և Հայաստանը:

214. Մխիթար Գոշ, Թուղթ առ վրացիսն, աշխատասիրությանը Պ.Մուրադյանի, «Գանձասար», Զ, Երևան, 1996, էջ 336-402:

Мхитар Гощ, Послание к грузинам.

215. Մեր արդյունաշատ պատմաբանը (ակադ. Գ.Սարգսյանի ծննդյան 70-ամյակի առթիվ) «Հայաստանի Հանրապետություն», 1996, 5 ապրիլի: Հնդինակակից Բ.Ն.Առաքնյան:

Наш плодovitый историк (к 70-летию акад. Г.Х.Саркисяна).

216. Հայոց էթնիկ ինքնության մշակութային ազդակները միջնադարում.- «Ռ.Գրամբյանի հիշատակին նվիրված գիտաժողովի զեկուրումների թեկնր», Երևան, 1996, էջ 16-17:
Культурные стимулы этнической самобытности армян в средневековье.
217. Հայագիտության նրեկն ու վաղը, «Գրական թերթ», 1996, No. 30, 3 դեկտեմբերի:
Пройденный путь и грядущий день арменистики.
218. Идея конфессиональной толерантности. – *Mapra mundi* – Збірник наукових праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя, Львів-Київ-Нью-Йорк, 1996, стр. 104-112.
Դավանական հանդուրժողականության գաղափարը:
219. Birkaç söz. – “Hemşin gizemi”, Levon Haçikyan, Hemşin Ermenileri tarihinden sayfalar, Istanbul, 1996, s. 5-6.
Несколько слов [по поводу издания турецкого перевода работы Л.С.Хачикяна "Страницы из истории Хемшинских армян"].

1997թ.

220. Հարկադրյալ մեկնաբանություն [պատաշխան մի նորաթուխ «սայթնոկագեկի»], «Գիտություն», 1997, Կարի, թիվ 9: Նույնը ռուսերեն «Голос Армении» թերթում:
Вынужденные комментарии (ответ новонспеченному "свят-нововеду").
221. Идея конфессиональной толерантности и межнационального согласия в армянской книжности XII-XIII веков, Ереван, 1997, 15 стр.
Դավանական հանդուրժողականության և ազգամիջյան համերաշխության գաղափարը XII-XIII դարերի հայ մատենապարտության մեջ:

222. Վաղնի աւանդոյթի նորորնայ կիրառում [թարգմանական արունստի մասին], - Խալի Ճիպրան, Տիրոջ ձայնը: Հայագուց՝ Գարնգին Արքնպ. Գազանչեան, Իսթանպուլ, 1997, էջ 3-5:
Новое применение древней переводческой традиции [об искусстве перевода].
223. Անվանի գիտնականը և ջերմ հայրենասերը (Հովսեփ Օրբելու ծննդյան 110-ամյակի առթիվ), ՊԲՀ, 1997, թիվ 2, էջ 27-32:
Ամփոփում թու.
Выдающийся ученый и пламенный патриот (к 110-летию со дня рождения И.А.Орбели).
224. «Երկու խօսք» [Շնորհք Արքնպ. Գալուստեանի «Հայագի սուրբեր» գրքի վերահրատարակութեան առթիվ], Երևան, 1997թ., էջ 7-8:
К изданию книги Шнорка архиеп. Галустяна "Армянские святые".
225. «Կարբնդովն/Քաղկեդոն» ընթերցումը վաղմիջնադարեան աղբիրներում, «Միտն», 1997, No 7-12, էջ 306-311:
Чтение Karkedovn/Kalkedon в раннесредневековых источниках.

1998թ.

226. Административный термин “кетовар” в надписи 1286г. из Ошакана, “Caucasica”. The Journal of Caucasian Studies, vol. 2, 1998, Tbilisi, pp. 183-188.
«Քնթար» վարչական տերմինը Օշականի 1286թ. արձանագրութեան մէջ:
227. Ապօրինի ծնունդ՝ բազմաթիվ կնքահայրերով [Հայոց իրավունքի պատմութեան ուսումնասիրութեան շուրջ]: Համահեղինակ՝ Ազատ Բոգոյան, «Հայաստանի Հանրապետութիւն», թիվ 119, 19 հունիսի, էջ :

- Незаконное порождение с многочисленными попечителями (к исследованию проблем истории армянского права). Соавтор: А.Бозоян.
228. Անվանումը ոչ թե՛ գյուղի, այլ փառամության սեփականությունն է, «Առափնու», 1998, 6 օգոստոսի, էջ 5:
Топоним - собственность истории, а не села.
229. Հայոց դպրությունը Կոստանդնուպոլսում (V-X դարեր), ՊԲՀ, 1998, No 1-2, էջ 145-158: Ամփոփում թու. և անգլ.
Армянская книжность в Константинополе.
230. Խղճի և ցարտականության խաչմերուկում, «Հզոր Հայրենիք», No. 8, 20-26 օգոստոսի:
На перекрестке совести и обязанности [по поводу искажения вопросов истории грузинской архитектуры].
231. Գազիկ Խորենի Սարգսյան. Լյանքի, գիտական, գիտակազմակերպական և մանկավարժական գործունեության համառոտ ակնարկ, Երևան, 1998, էջ 9-25 (հայերեն), էջ 29-43 (ռուսերեն): Հնդիսականից՝ [Գ.Սարգսյան], Վ.Բարխուդարյան: Գ.Х.Саркисян, Краткий обзор жизни, научной, научно-организационной и педагогической деятельности. Соавторы [Г.Х.Саркисян], Вл.Б.Бархударян (на арм. и русск. яз.).
232. «Արևելյան» և «Հայաստաննայց» նվերնգիների առանձնության հիմնական դրսևորումները, «Հայաստանը և Քրիստոնյա Արևելքը» (Զնկուցումների դրոյթներ), Երևան, 1988, էջ 36-37: Արտատպություն տևս «Շողակն» (ամսօրյա), թիվ 7, էջ 5:
Проявления основных особенностей "Восточной" и "Армянской" церквей.
233. Արմաշի դպրնվանքը, Երևան, 1998, «Գանձասար» հրատ., 152 էջ:
Армашская монастырская школа.

234. *Գրախոս.* Raymond H.Kevorkian, Armen Ter-Stepanian ..., Manuscripts arméniens de la Bibliothèque Nationale de France, Paris, 1998, ԴԲՀ, 1988, No 3, էջ 213-214:
Քր. նա կն. R.H.Kevorkian, A.Ter-Stepanian ..., Manuscripts arméniens de la Bibliothèque Nationale de France.
235. La lezione “Karkedovn/Կա• kedon” nelle fonti armene altomedievali, – Il “Romanzo di Alessandro” e altri scritti, Roma, 1998, pp. 189-195.
 «Կարքեդոն/Բաղկեդոն» ընթերցումը հայոց վաղմիջնադարյան աղբյուրներում:
 1999թ.
236. «Բանք սպառին և գործք թագաւորեն» [ներածական խոսք Աստղիկ Գևորգյանի «Հայ մանրանկարիչներ» մատենագիտության կապակցությամբ Աս.Մնացականյանի անտիպ նյութի հրատարակության առիթով], «Հայաստանի Հանրապետություն», 1999, 2 ապրիլի:
 Кончатются слова и властвуют дела (вступительное слово по поводу публикации рецензии Ас.Ш.Мнацаканяна на кн. А.Геворгян "Армянские миниатюристы").
237. Հայագնտ՝ հակառակ բոլոր անդիպությունների [Գ.Աբգարյանի մահվան տարնիցի առթիվ], «Գիտություն», No. 11(141), 26 մայիսի – 15 հունիսի:
 Арменовед - вопреки всем препонам (к годовщине смерти Г.Абгаряна).
238. Երկու խոսք [Լ.Ս.Խաչիկյանի, «Աշխատությունների» Բ հատորի հրատ. առթիվ], 1999, էջ 6:
 К изданию II тома Трудов Л.С.Хачикяна.
239. Armenia. – History of Humanity: Scientific and Cultural Development, Volume V, From the Sixteenth to the Eighteenth Century, London, 1999, pp. 268-270, Plates 87-88, 93-96.

Հայաստանը XVI-XVIII դարերում:

240. Երկու խոսք [Հ.Աճառյանի «Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ» աշխատության հրատարակության առթիվ], Երևան, 1999, էջ 7-8:
К изданию работы Р.Ачаряна "Роль армян в Османской империи".
241. Երկու խոսք [Տիգրան Գոյումճյանի «Ղազար Փարպեցի. մատենագիտություն» աշխատության հրատարակության առթիվ], Երևան, 1999:
К изданию работы Т.Гуюмчяна "Библиография Л.Парпеци".
242. «Պատմա-բանասիրական հանդեսի» հիմնադիր խմբագիրը, ՊԸՀ, 1999, No 1, էջ 62-66:
Редактор-основатель "Историко-филологического журнала".
243. Դրվագներ Բագավանի ձեռագրական հավաքածոյի պատմությունից, ՊԸՀ, 1999, No 1, էջ 195-203:
Страницы из истории собрания рукописей Багавана.
244. Идея конфессиональной толерантности и межнационального согласия в Армянской книжности XII-XIII веков, "Христианский Восток", Новая серия, т. 1(7), Санкт-Петербург-Москва, 1999, стр. 359-373.
Դավանական հանդուրժողականության և ազգամիջյան համերաշխության գաղափարը XII-XIII դարերի հայոց մատենագրության մեջ:
245. Հայագիտություն. ՀՀՀ, հատ. 3, էջ 100-103:
Арменистика.
246. Նիկողայոս Մառ. ՀՀՀ, հատ. 3, էջ 579-581:
Николай Марр.
247. Բիզանդիայի արևելյան քաղաքականությունը և Անին, ՀԱ, 1999, էջ 367-386:
Восточная политика Византии и Ани.

248. Die anfänge der drei Kaukasischen Literaturen als Folge der Christianisierung. - "Die Christianisierung des Kaukasus", Wien, 9-12.12.1999. Resumées, Wien, 1999.

Երևոյ կովկասյան գրականութեան սկիզբը որպէս կովկասի քրիստոնէագման հետևանք:

2000թ.

249. Օշականի 1286թ. արձանագրութեան «Քնթոբար» վարչական տնրմի-նը, «Էջմիածին», 2000, Բ, էջ 88-92:
Административный термин "Кетовар" в надписи 1286г. из Ошакана.
250. Անսանք հռոմեացիների իմաստութեանը [Ավանդական ուղղագրութեանն անգնելու առաջարկների կապակցութեամբ], «Գրական թերթ», 2000, 30 հունիսի, էջ 6:
Прислушаемся к [голосу] мудрости римлян (по поводу предложений перехода к традиционной орфографии армянского языка).
251. Служитель добра и справедливости. К 100-летию со дня смерти Григория Джаншиева. - "Голос Армении", 2000, 17 и 19 августа.
Բարու և արդարի սպասավորը (Գրիգոր Ջանշեանի մահվան 100-ամյա տարելիցի առթիվ):
252. Шотландец на перекрестке веков. – "Планета" – диаспор, No. 2, август 2000, Москва, стр. 18-19.
Շոտլանդացի դարերի խաչմերուկին [Մ.Մառի վաստակների առթիվ]:
253. Դարութեան սկզբնավորումը Այսրկովկասում, «Հայաստանի Հանրապետություն»,
Начало письма и письменной культуры [у народов Закавказья]

նյա Հայաստանը քաղաքակրթությունների խաչմերուկ», 19-21 սևադ., 2001թ.: Ջնկուցումների դրույթներ, էջ 88-89:

Два арабских термина в армянских и грузинских источниках.

261. Ճիշտ գնահատենք արածը և հստակ պատկերացնենք անելիքը [«Մաշտոցի Վարքի» նոր հրատարակություն պատրաստելու խնդիրը], «Մաշտոցյան Գ ընթերցումներ», Օշական, 2001թ. էջ 30-31:

Реально оценим сделанное и ясно представим предстоящее!
(Проблема нового издания "Жития Маштоца").

262. «Ամանօրյա մտորումներ». - «Ասպնջակ», No 9(26), 16-31 դեկտ, 2001թ.:

Новогодние раздумья.

263. Բնագրական դիտարկումներ Լտրենացու «Պատմութեան» հնդինակային ինքնագիրը վերականգնելու առնչությամբ, «Հայկազնի հայագիտական հանդես», թիվ ԻԱ, 2001, էջ 78-88:

Текстологические наблюдения по вопросу восстановления
изначального авторского текста "Истории" Хоренаци.

2002թ.

264. Վրաց եկեղեցի. – ԲՀ, Երևան, 2002թ. էջ 986-990: Տես նաև՝ ՀԱ, 2000թ., No 1-12, էջ 289-303 [լույս է տեսել 2002 թվականին]:

Грузинская церковь.

265. Վիմագրություն. – ԲՀ, Երևան, 2002թ. էջ 981:

Эпиграфика.

266. ՍՇուշանիկ. – ԲՀ, Երևան, 2002թ. էջ 828-829: [Կան խմբագրության անհարկի միջարկումներ]:

Св. Шушаник.

267. «Ակադ. Մարի Բրոսն», կազմեց և խմբագրեց Պարույր Մուրադյան, Երևան, 2002թ., 54 էջ:

Акад. Мари Броссе.

268. Հայագիտության պատմության կարևոր հանգրվան, նույն տեղում, էջ 3-10:
Важный этап истории арменистики.
269. Иосиф Орбели, Избранные труды, II, вып. I, составление и редакция П.М.Мурадяна, 2002г., 455 стр.
Հովսեփի Օրբելիի, Ղնտիր աշխատություններ, կազմեց և խմբագրեց Պարույր Մուրադյան:
270. Խմբագրի կողմից (Հ.Օրբելու «Ղնտիր աշխատությունների» նրկրորդ հատորի կազմման և հրատարակման կապակցությամբ):
От редактора (По случаю издания второго выпуска "Избранных трудов" И.Орбели).
271. Մեր ո՞ր մասնագետը պիտի կարողանա ուսումնասիրել Օսմանյան արխիվները [Հարցազրույց հայագիտության կազմության ու անելիքների շուրջ], «Ազգ», 18 հուլիսի, 2002թ.:
Кто из наших специалистов способен исследовать Османские архивы?! (Интервью о положении и перспективах арменоведения).
272. Ուրուազիժ հայոց սրբախօսական ժառանգություն. - «Գանձաշար», Է, 2002թ. էջ 87-95:
Очерк истории армянского агиологического наследия.
273. Անին Բիզանդիայի արևելեան քաղաքականության ոլորտում, «Անիի Մայր տաճարի օժման 100-ամյակ» (Գիտաժողովի թեկնք), Երևան, 2002թ., էջ 39-41:
Ани в сфере восточной политики Византии.
274. "Они пишут для грузин, а не для науки" (По поводу очередного похабства некоего Б.Арвеладзе). - "Новое время", 2002г., 18 сентября, стр. 2, 7.
«Նրանք գրում են ոչ թե՛ գիտության, այլ վրացիների համար» [ոմն Բ.Արվիլաճեի հերթական զազրախոսության առթիվ],

Հայերեն թարգմանությունը տևս «Ասպնջակ», 2002թ., 1-15 հոկտեմբերի, 16/42, նաև 16-30 հոկտեմբերի, 17/43:

275. «Վարք և Մերոպ Մաշտոցի» երկի քննական հրատարակության աշխատանցի հարցը, «Մաշտոցյան ընթերցումներ», [Զննությունների դրույթներ], Օշական, 2002թ., էջ 21-22:
Лабораторный вопрос критического издания "Жития св. Маштоца".
276. От редактора. - Иосиф Орбели, Избранные труды, том II, вып. 2, Ереван, 2002, стр. 5-6.
Խմբագրի կողմից [նույնն անգլերեն]:
277. *Գրիշուի*. Н.В.Арутюнян, Корпус урартских клинообразных надписей, Ереван, 2002г., 542 стр., ՀԱ, 2000թ., No 1-12, էջ 473-482 [լույս է տեսել 2002 թվականին]:
Рец. на кн. Н.В.Арутюнян, Корпус урартских клинообразных надписей.

Պ.Մ.Մուրադյանի խմբագրությամբ հրատարակված
աշխատություններ

1. «Ն.Մառը և հայագիտության հարցերը», Երևան, 1968, 306 էջ:
2. Վ.Ն.Բոդյան, Հայ ազգագրություն, Երևան, 1973, 287 էջ
(Կ.Սնիբոսյանի գործակցությամբ):
3. Ա.Գ.Աբրահամյան, «Հայոց գիր և գրչություն», Երևան, 1973, 371 էջ:
4. «Հայագիտական հետազոտություններ», պրակ Ա, Երևան, 1974, 431 էջ:
5. "Кавказ и Византия", вып I, 1979.
6. "Кавказ и Византия", вып II, 1980.
7. Հ.Մարգարյան, Հյուսիսային Հայաստանի և Վրաստանի ԺԲ դարի պատմության մի քանի հարցեր, Երևան, 1980, 254 էջ:
8. Պ.Ա.Չոբանյան, Վրացական ուղեգրությունները և նրանց տեղեկությունները հայերի մասին, Երևան, 1981, 197 էջ:
9. "Кавказ и Византия", вып III, 1982.
10. Մխիթար Անեցի, Մատենան աշխարհավիչ հանդիսարանաց: Աշխատասիրությամբ Հ.Գ.Մարգարյանի, Երևան, 1983, 139 էջ:
11. Ակակի Շամիձն, Հին վրացերենի քերականություն, Երևան, 1983, 224 էջ (Գ.Ջահուկյանի հետ միասին):
12. "Кавказ и Византия", вып IV, 1984.
13. Ս.Ա.Ավազյան, Վիմագրական պրպտումներ, Երևան, 1986, 247 էջ:
14. "Кавказ и Византия", вып V, 1987.
15. А.А.Акопян, Албания-Алуанк в греко-латинских и древнеармянских источниках, Ереван, 1987, 302 стр.
16. «Հուշարձան», Ա, 1987, 160 էջ:

17. Կ.Ն. Յուզբաշյան, Ակադեմիկոս Հովսեփ Օրբելի, Երևան, 1987, 110 էջ:
18. "Кавказ и Византия", вып VI, 1988.
19. Ա.Ա.Բոգոյան, Բյուզանդիայի արևելյան քաղաքականությունը և Կիլիկյան Հայաստանը, Երևան, 1988, 270 էջ:
20. «Արարատ» հանդեսի բնագրական հրատարակությունների մատենագիտություն (1968-1919թթ.): Կազմեց՝ Կարինն Ավետյան, Երևան, 1989, 202 էջ:
21. «Հուշարձան», Բ, 1993, 192 էջ:
22. Ա.Ա.Բոգոյան, Հայ-բյուզանդական եկեղեցական բանակցությունների վավերագրերը, Երևան, 1995, 255 էջ:
23. Н.Я.Март, Кавказский культурный мир и Армения, Ереван, 1995, 400 стр.
24. Ռուդարի: Թարգմ. Վ.Դավթյանի, կազմեց՝ Ա.Կոզմոյան, Երևան, 1995, 95 էջ:
25. Լ.Ա.Բարսեղյան, Երկրաշարժերը Հայաստանում, Երևան, 1995, 67 էջ:
26. Մ.Կ.Զուլայան, Հայոց պատմության խնդարությունում արդի թուրք պատմագրության մեջ, Երևան, 1995, 191 էջ:
27. «Շողակաթ», (եկեղեցական, մշակութային, բանասիրական հանդես), Ստանպոլ, 1995, 300 էջ:
28. Լևոն Խաչիկյան, Աշխատություններ, հատ. Ա, Երևան, 1995, 400 էջ:
29. Տեղեկությունք ի վերոյ համազգային եկեղեցական ընտրողական ժողովոյ վասն ընտրութեան հայրապետին ամենայն հայոց, Ստանպոլ, 1995, 54 էջ:
30. Levon Haçikyan, Hem• en ermenileri tarihinden sayfalar, Istanbul, 1996 (նաև 1997), 111 s.
31. Արմանուշ Կոզմոնյան, Հայոց և պարսից միջնադարյան քնարերգության համեմատական պոնտիկան, Երևան, 1997, 220 էջ:

32. Շնորհք արքևա. Գալուստնան, Հայագրի սուրբեր, Երևան, 1997, 427 էջ:
33. Բուն Աղվանքի հայերեն վիմագրերը, կազմեց՝ Ս.Կարապետյան, Երևան, 1997, 132 էջ:
34. Լևոն Խաչիկյան, Աշխատություններ, հատ. Բ, Երևան, 1999, 383 էջ:
35. Հր.Աճառյան, Հայոց դերը Օսմանյան կայսրության մեջ, Երևան, 1999, 22 էջ:
36. Տիգրան Գույումճյան, Ղազար Փարպեցի (Մատենագիտություն), Երևան, 1999, 24 էջ:
37. «Պատմա-Բանասիրական Հանդես», 1999, No. 1:
38. «Հայաստանը և Քրիստոնյա Արևելքը», Երևան, 2000, 430 էջ:
39. Иосиф Орбели, Избранные труды в двух томах, т. II, Ереван, 2002, 455 стр.
40. Ակադեմիկոս Մարի Բրոսն, Երևան, 2002, 54 էջ:
41. Иосиф Орбели, Избранные труды в двух томах, т. II, вып. 2, Ереван, 2002, 200 стр.

Պ.Մ.Մուրադյանի հրապարակումների գիտական գրախոսություններ, արձագանքներ և ծանուցումներ

1. Աս.Մնացականյան, Արժեքավոր մենագրություններ, ԼՀԳ, 1966, No. 11, էջ 96-100:
2. Յրոզ. Իմեգրելոյ, სასარგებლო მონოგრაფია. - "ლიტერატურული საქართველო", 26 აგვ. 1966.
Պրոֆ. Ի.Մնգրալիძե, Օգտակար մենագրություն, «Գրական Վրաստան», 26 օգոստոսի, 1966:
3. Վահե Չերյան, Նոր քննարկում մը Բաչկոյի վանքի մասին, «Երևան» (Բուլղարիա), 1968, No. 46 և 47 (նոյեմբեր 15 և 22):
4. Կ.Հ.Քացախանյան, Հայ ճարտարապետները և Վրաստանը, «Զարթոնք», 1968, 24 հուլիսի: Հմտ. «Պայքար», 1969, 28 սեպտեմբերի:
5. K.Salia, Quelques remarques au sujet de deux articles de P. Mouradian, "Bedi Kartlisa", vol. XXVI (1969), Paris, p. 145-151.
6. Երուանդ Հ. Քասունի, Վրաց ժամանակագրությունը, «Հայկազնան հայագիտական հանդես», Պէյրուք, 1972, հատ. Գ, էջ 311-312:
7. C.J.F.Dowsett, The Newly Discovered Fragment of Parps History, "Le Musnon", 89, Louvain-la Neuve, 1976, p. 97-122.
8. Léon Hatchikian, Armjano-Gruzinskie vzaimootnoshenia ..., REArm, t. XII, Paris, 1977, p. 400; RArm, t. XIII, 1978/9, p. 450-451.
9. Ա.Ի.Շահնագարյան, Հայաստանի վրացներն արձանագրությունները, ՊԲՀ, 1979, No. 2, էջ 256-259:
10. Կ.Ջանջելի, ქართული წარწერები სომხეთში. - "კომუნისტი", 1979, 9 აგვ.; - "სამშობლო", 1979, თ. 22; "თბილისის უნივერსიტეტი", 1979, 12 აპრილი.
Կ.Դաննիქ, Վրացներն արձանագրությունները Հայաստանում, «Լույսնիստի», 1979, 5 օգոստոսի, Հմտ.

11. C.L.Sanspeur, Note sur l'édition du fragment de Historie de Lazare de Parpi, "Handes Amsorya", 1980, No. 1, p. 14-22.
12. V.Silogava, "Armeno-Georgica"-4. "Bedi Kartlisa", t. 38 (1980), 2 vol., p. 295-309.
13. J.-P.Mahe, L'étude de P.M.Mouradian sur les inscriptions géorgiennes d'Arménie, "Bedi Kartlisa", vol. XXXVIII, Paris, 1980, p. 295-309.
14. J.-P.Mahe, Aganthagos patmutesan ..., REArm., t. XVII (1983), p. 681.
15. А.Маргарян, Армянская эпиграфика Грузии, «Գրքերի օրհանոց», 1985, No. 3, с. 6.
16. А.Г.Маргарян, П.А.Чобаян, Армянская эпиграфика Грузии, ИФЖ, 1985, No. 2, с. 143-145.
17. Վարդան Գրիգորյան, գրալ. П.М.Мурадян, Армянская эпиграфика Грузии, ԼՀԳ, 1987, No. 12, էջ 74-76:
18. С.Геолцян, И камень вечный сохранит, "Коммунист", 1988, 27 сентября.
19. А.Маргарян, Свидетельствуют камни, «Գրքերի օրհանոց», 1988, 23 октября.
20. Ch.Hannick, Vielfalt der armenischen und georgischen Philologie. Prof. Dr. P.Muradyan als Gast an der Universität Trier, Unijournal "Zeitschrift der Universität Trier", Jahrgung 18/1992, Heft No. 4, S. 15.
21. Ա.Դուրյանյան, Հովսեփ Օրբելու ընտիր նրկերի նրկորդ հատորը, «Գրական թերթ», 18 հոկտեմբերի, 2002:
22. Бабкен Арутюнян, Об оголтелом арвеладлизме и некоторых других вопросах, "Новое Время", 2003, 22 февраля, стр. 5.
23. Ա.Մաղալյան, Ավաղնմիկոս Մարի Բրոսն, «Երկիր», 2003, 21-27 փետրվարի, էջ 12:
24. М.Хамоян, Достояние мировой науки (Второй том "Избранных трудов" акад. И.А.Орбели - крупный вклад в развитие армянского востоковедения). - "Голос Армении", 2003, 25 февраля.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Պարույր Մամբրեւի Մուրադյան	5
Паруйр Мамбресвич Муральян	10
Լյանրի ու զիտական գործունեության համառոտ ժամանակացոյց.....	15
Տպագիր աշխատությունների մատենագիտություն	17
Պ.Մուրադյանի խմբագրությամբ հրատարակված աշխատություններ	60
Պ.Մուրադյանի հրատարակումների զիտական գրախտություններ, արձագանքներ և ծանուցումներ	63

СОДЕРЖАНИЕ

Паруйр Мамбресвич Муральян (на арм. и русск. яз.)	5
Краткая хрошилогия жизни и научной деятельности	15
Библиография печатных работ	17
Труды, изданные под редакцией П.М.Муральяна	60
Научные рецензии, отклики и рефераты на публикации П.М.Муральяна	63

ՊԱՐՈՒՅՐ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆԻ ՏՊԱԳԻՐ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՏԵՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

БИБЛИОГРАФИЯ ПЕЧАТНЫХ РАБОТ П.М.МУРАДЯНА

Изд. "Зангак-97", Ереван, 2003 г.

Հրատարակչուք. գլխ. տնօրեն՝ Ս . Շ . Մ Լ ր տ չ յ ա ն
Տնօրեն՝ Ս . Վ . Մ ն ա ց ա կ ա ն յ ա ն
Գեղ. խմբագիր՝ Ա . Ա . Բ ա ղ ղ ա ս ա ր յ ա ն

Տպագրությունը՝ օֆսեթ: Չափսը՝ 60x84/16: Թուղթը՝ օֆսեթ:
Ծավալը՝ 4 տպ. մամ., 1,95 հրատ. մամ., 3,72 պայմ. մա.:
Տպարանակը՝ 200 օրինակ:

«ԶԱՆԳԱԿ-97» ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ

375010, Երևան, Վարդանանց փակուղի 8, հեռ.՝ (+3741) 54-89-32, 54-05-17,
ֆաքս՝ (+3741) 54-06-07, էլ. փոստ՝ zangak@arminfo.com
Տպագրվել է «Զանգակ-97» հրատարակչության տպարանում

Հապավումներ Аббревиатуры

- ԲԵՅ - Բանբեր Երևանի համալսարանի
ԲՄ - Բանբեր Մատենադարանի
ԼՀԳ - Լրաբեր հասարակական գիտությունների
ՀԱ - Հանդես Ամսօրեայ
ՀՀՀ - Հայկական համառոտ հանրագիտարան.
ՀՍՀ - Հայկական Սովետական հանրագիտարան
ՊԲՀ - Պատմա-բանասիրական հանդես
ԶՀ - Զրիստոնյա Հայաստան
ВИ - Вопросы Истории
ВОН - Вестник общественных наук
ИФЖ - Историко-филологический журнал
КиВ - Кавказ и Византия
REArm - Revue des Études Arméniennes

016

m-36

h₂